

Sverigekontakt

En tidning för all världens svensktalande | Nr 1 mars 2021

PANDEMINS SPRÅK

Svensk slöjd i Ungern
Dialekten i Gammalsvenskby

FRÅN DICKSONSGATAN

Så här kan det inte fortsätta. Livet kan ju inte bara bestå av att försöka överleva. Eftersom man kan utgå från att coronaviruset kommer att finnas under många år så måste man börja fundera på vilket scenario som är värst – isolering hemma med få sociala kontakter och därmed liten risk att bli sjuk i covid-19 eller ett "normalt" liv med umgänge och resor och en betydligt större risk att bli smittad och sjuk eller till och med att dö. I det senare scenariot riskerar vi ju dessutom att själva smitta andra. Vaccineringen är vårt hopp och även om några pessimister alltid ser problem och misslyckanden så går de flesta av oss och ser fram emot att åter åka utrikes på semester, ha kreativa fysiska möten eller att spontant gå på bio.

Det hörs ibland röster som menar att hemarbete fungerar så bra, att Zoom-möten är effektiva, att gymnasieeleverna klarar sig bättre än någonsin – det mesta som sägs i den riktningen är strunt eller åtminstone delvis strunt. Jag vill påstå att kreativiteten minskar eller dör när personliga fysiska kontakter uteblir; människor rör sig mindre och orkar därmed mindre – de går från sängen till arbetsplatsen två meter bort; elever låtsas att de är med på Zoom-lektionerna medan de i själva verket ägnar sig åt något annat. Lite hårdraget är väl detta, men de jag talat med säger alla att de längtar tillbaka till arbetsplatsen och sina arbetskamrater eller till sina gymnasiekompisar eller helt enkelt bara få komma ut! Kort och gott – det är tråkigt!

När detta skrivs i februari så är det kallt, men det är man snarast glad för i dessa tider av "global warming". Men ljuset är på väg tillbaka – det är ljuset både när man går till jobbet och när man lämnar. Och inte

bara det ljuset – många av oss ser ljuset i coronatunneln.

Årsberättelse/årsmöte

Årsberättelsen brukar vi publicera i nummer 1 av tidningen varje år, men i år kommer den i nummer 2. Detta beror på att årsmötet är först 28 augusti och bakgrunden till det är förhoppningen att coronapandemin då ska vara mer eller mindre över och att vi ska kunna hålla ett icke-digitalt möte. Även kallelse till årsmötet kommer i juninumret.

Emigranternas Hus

Den 11 februari höll Kulturnämnden i Göteborg ett möte där ett yrkande om mer medel till Emigranternas Hus avlogs. Därmed kommer nog Emigranternas Hus i Göteborg att med största sannolikhet läggas ner. Det är som om den stora emigrationen från Sverige till framför allt USA under åren från mitten av 1800-talet till 1930 – som direkt berörde över en miljon svenskar och som indirekt har påverkat en majoritet av Sveriges befolkning och som fortfarande förklarar mycket av hur samhället ser ut idag – inte betyder något, ja, nästan inte har ägt rum. Det är bedrövligt.

Sommarkurs

Det är tyvärr en del som tyder på att det inte heller i år blir någon sommarkurs i svenska på Billströmska folkhögskolan. Pandemins framfart har tyvärr inte stoppats i tillräcklig utsträckning – som det ser ut just nu. Det är ju inte bara i Sverige som läget måste förbättras avsevärt utan även i en mängd länder varifrån kursdeltagarna normalt sett kommer. I början av april kommer ett slutligt besked.

Stipendier

Det har under senaste året varit svårt att resa och studera utomlands och ni vet ju alla varför. Sverigekontakt har som bekant ett stipendieprogram där utländska studenter som i sina hemländer läst svenska har haft möjlighet att studera en termin på en svensk folkhögskola. Vi hoppas dock att i höst kunna återuppta verksamheten. De svenskstuderande i olika länder som önskar delta i programmet till hösten ska ansöka senast 15 april (obs: något förlängd ansökningstid). Ansökan mejlas in till Lars Bergman – mer information finns på vår hemsida www.sverigekontakt.se.

Stipendiefonden för svensk utlandsungdom.

OBS: förlängd ansökningstid!

Hos Stipendiefonden för svensk utlandsungdom finns möjligheter att söka pengar för studier på en svensk utlandsskola (för elever på grundskolenivå åk 6–9 samt gymnasienivå). Likaså finns möjligheten för en styrelse vid en svensk skolförening som bedriver kompletterande svenskundervisning att söka ett belopp till föreningens verksamhet och i år är fonden speciellt generös om man söker pengar till något digitaliseringsprojekt. Ansökan för läsåret 2021/2022 ska vara fonden tillhanda senast 30 april 2021 (OBS: förlängd ansökningstid). För mer information om fonden – www.stipfond.se/stipendiefonden-for-utlandsungdom/ Observera att det finns olika blanketter beroende på vad ansökan gäller.

Sparreviken

Lägren på Sparrevikens lägerskola kunde trots allt genomföras sommaren 2020. Lägren under 2021 blir förhoppningsvis av – om ert barn önskar delta så finns information på www.sparreviken.se. Vill ni anmäla ert/era barn så gör ni det direkt till Sparreviken. Därefter meddelar ni mig via ett mejl att detta skett – då finns möjligheten att Sverigekontakt kan bidra med hela eller delar av lägrets kursavgift. Detta tack vare Ekmanstiftelsernas fonder.

Planerade lärarkonferenser i år

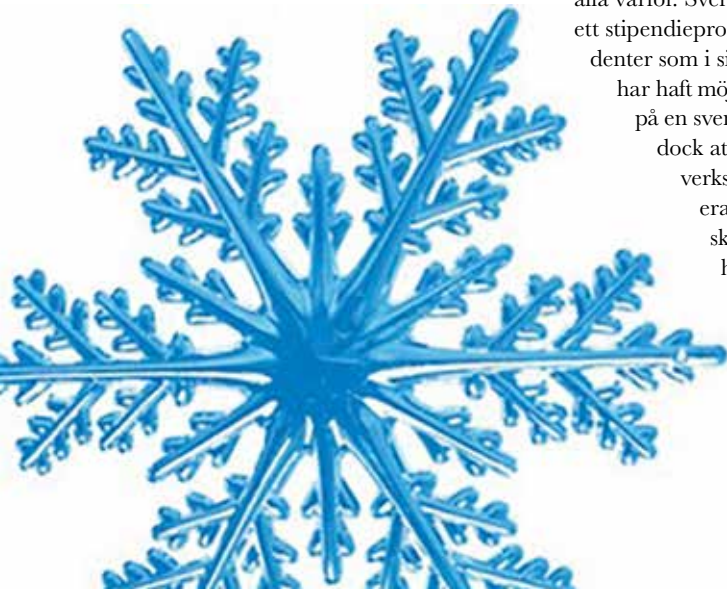
I skrivande stund är jag osäker på vad som kan gå att genomföra, framför allt före sommaren. Under sommaren och i höst hoppas jag verkligen att det mesta återgår till någon slags normalitet.

Till sist

Håll i, håll ut, håll avstånd! Hur trött är man inte på det?! Nu får vi önska varandra en skön vår där vaccineringen öppnar samhället igen.

Lars Bergman
Generalsekreatör

lars.bergman@sverigekontakt.se

Sverigekontakt
utges av
föreningen Sverigekontakt

Föreningen Sverigekontakt har medlemmar över hela världen som talar svenska och är intresserade av Sverige, svenskt språk och svensk kultur. Föreningen är en ideell organisation med ursprungligt ändamål att hjälpa svenskar och svenskättlingar i utlandet att bevara kontakten med det gamla landet. Numera är verksamheten framför allt inriktad på att främja det svenska språket i världen.

Redaktör och ansvarig utgivare: Lars Bergman

Tryck: Trefraf 2021
ISSN 0346-2439

Layout: Designstudio And Yellow

Sverigekontakt
Box 53066
SE-400 14 Göteborg
Tel. 031-81 86 50
info@sverigekontakt.se
Besöksadress: Dicksonsgatan 6

Bankgiro: 420-5670

Sverigekontakt 1/2021

108:e årgången
Lösnummerpris 30:00 kronor.

För ej beställda manus ansvaras ej.

www.sverigekontakt.se

ORDFÖRÄNDEN HAR ORDET

Så har vi då tagit oss ett stycke in på året 2021. Det har börjat förbluffande likt hur det gamla beprövade 2020 slutade. I normala fall skulle vi i detta nummer av tidningen ha kallat till årsmöte frampå vårkanten, men det blir inget med det i år. Att komma samman från olika håll i landet till ett och samma ställe och umgås över en helg är för närvarande ogörligt, som alla vet.

Föreningens stadgar stipulerar att vi skall hålla årsmöte före augusti månads utgång. För närvarande fäster vi vårt hopp vid sensommaren som ett mål att sträva mot. Skulle det fortfarande vara omöjligt att företa de nödvändiga resorna och restriktionerna för folksamlingar fortfarande gäller, måste vi komma på alternativa sammanträdesformer.

Vid det här laget har man i olika läger prövat årsmöten i nya former. Det är ju ett formellt problem förenat med att inte kunna kalla till ett gemensamt stormöte, men samma villkor gäller sedan något år nu för alla. Därför börjar det samlas en ganska stor mängd precedensfall, som man kan dra lärdomar av. Det är naturligtvis viktigt att vi gör så rätt som möjligt, och man skall inte töja på regler i onödan, men under trycket av de nya förhållandena (som visat sig bli långvariga) har en del ny praxis utvecklats.

För att försäkra oss om att all rättfärdighet uppfylls håller styrelsen kontinuerlig kontakt med föreningens revisor. Vi strävar efter att både fortlöpande rapportera om det tillstånd som råder i föreningen och inhämta råd innan vi vidtar någon känslig åtgärd. Lyckligtvis har vi sedan länge ett mycket konstruktivt och fruktbart förhållande till våra revisorer, så vi är hoppfulla om att goda lösningar skall kunna uppnås.

När något så genomgripande inträffar som det är som nu håller världen i ett järngrepp, inser man hur sårbart allting är. Det man i vanliga fall tar för givet gäller plötsligt inte längre. Så är det både på det personliga planet och i ett samhällsperspektiv.

Vill man vara positiv kan man kanske intala sig att det är nyttigt att sådant som i normala fall är självklart visat sig inte vara det i den grad man kanske inbillat sig. Samtidigt är det svårt att inte med en suck

konstatera att nu räcker det med nyttiga tankeställare. Låt oss få tillbaka den gamla invanda vardagen. Dramatikens tjuvning är klart överskattad.

Problemet är bara att vi inte kan välja. Det är lika uppenbart som frustrerande att det kvittar hur vi bemödar oss. Det som pågår måste tydligen ha sin gång, och det är bara att finna sig i det. Tålmodet provas. Humöret går upp och ner. Hur man än försöker organisera och planera är det mycket osäkert om det tjänar något till eller ej. Själva ovissheten är det mest påfrestande.

Omkastade planer och reviderade scheman har blivit det nya normaltillståndet. Givetvis sätts entusiasmen och engagemanget på svåra prov när det gång efter annan visar sig att det inte går att genomföra sådant som länge varit akut. Det är troligen orrealistiskt att inbilla sig att allting snart skall återgå till det normala och att det bara gäller att hålla ut. Mera sannolikt är att mycket i grunden förändrats under den senaste tiden, till den grad att det tidigare läget aldrig återuppstår.

Förmodligen är dessa framtidsutsikter giltiga även för oss. Ännu vet väl ingen exakt vad följderna kommer att bli mera på sikt. Det är lättare att föreställa sig vissa förändringar än andra, men exakt hur man skall möta de nya villkoren är det inte lätt att föreställa sig.

Bland annat sådana frågor uppstår för närvarande styrelsens tänkande. Vägrar man vara pessimistisk kan man ju alltid hoppas att även påtvingade förändringar kan leda till något gott. Det är så vi försöker resonera. Naturligtvis kommer vi inte att vidta några åtgärder som inte har medlemmarnas stöd. Därför måste vi även fortsättningsvis finna effektiva former för meningsutbyte.

Till detta ändamål kan även denna tidning användas. Skicka gärna ett meddelande med era synpunkter till oss. Det allra viktigaste i det rådande läget är att vi håller kontakt. I sinom tid kommer information om årsmötet.

Håll er friska och humöret uppe, hälsar

Bo Ralph

Information från och om kansliet

Sverigekontakts bibliotek

Föreningen Sverigekontakt har ett stort bibliotek som främst innehåller en mängd verk om den svenska emigrationen från mitten av 1800-talet till 1930-talet. Böckerna finns sedan en tid tillbaka sökbara från vår hemsida www.sverigekontakt.se. Gå till Kultur i menyraden och klicka på Bibliotek.

Sverigekontakts bildarkiv

Drygt 5000 bilder har under senare år skannats. Det kan vara bilder på glasplåtar eller mer moderna på fotopapper. Motiven är av vitt skilda slag – en del skildrar miljöer och personer från emigrantåren, andra är minnen från resor i Sverigekontakts regi. Bilderna åtföljs av en kort text, som upplyser om bildens innehåll. På Sverigekontakts hemsida www.sverigekontakt.se finns bildarkivet under Kultur i menyraden. Klicka därefter på Bildarkiv.

Sverigekontakts tidningsarkiv

Föreningens tidskrift utkommer för 108:e året under 2021. Från början 1914 hette den Allsvensk samling och numera som ni vet Sverigekontakt – namnbytet skedde 1972. Ett otal artiklar har under åren publicerats och det har varit tidsödande om man har velat söka något specifikt i alla dessa tidningar. Vår medarbetare Peter Höglund har dock under senaste året börjat katalogisera tidningarnas innehåll och har hittills hunnit med de senaste fem decennierna. Så småningom ska även detta arbete göras tillgängligt för en allmänhet.

I dagsläget finns i det digitala tidningsarkivet på vår hemsida samtliga tidningar från 2005, men där finns endast de olika numren av tidningen och inte någon detaljerad förteckning av tidningarnas innehåll.

Årsmötet 2021

Sverigekontakts årsmöte 2021 är planerat att äga rum i Göteborg lördagen 28 augusti. Det är ovanligt sent – det normala är att föreningen har årsmöte i maj. Orsaken är förstås pandemin. Det är Sverigekontakts överstyrelses förhoppning att det i slutet av augusti ska gå att genomföra ett årsmöte med medlemmar på plats. I juninumret av tidningen Sverigekontakt kommer inbjudan till årsmötet och programmet runt omkring detta. Dessutom publiceras då Sverigekontakts årsberättelse för 2020.

Sparreviken 2021

Lägren på sparrevikens lägerskola kunde trots allt genomföras sommaren 2020. Lägren under 2021 blir förhoppningsvis av – om ert barn önskar delta så finns information på www.sparreviken.se. Vill ni anmäla ert barn så gör ni det direkt till Sparreviken. Mejla där efter lars.bergman@sverigekontakt.se och meddela när ert barn blivit antaget till något av lägren – då finns möjligheten att Sverige-kontakt kan bidra med hela eller delar av lägrets kursavgift. Detta tack vare Ekmanstiftelsernas fonder. Se även artikel sidan 37 i detta nummer.

Sommarkursen i Sverige 2021

Pandemin orsakar mycken osäkerhet. Den årliga sommarkursen i svenska på Billströmska folkhögskolan fick ställas in 2020. Om någon sommarkurs kommer att kunna genomföras 2021 är i skrivande stund omöjligt att säga. Slutligt beslut kommer i april.

Folkhögskolestipendier hösten 2021

Ni som är intresserade av att studera en termin på en svensk folkhögskola och på så sätt förbättra er svenska kan söka om en så kallad friplats under en termin. Mer information finns på vår hemsida – www.sverigekontakt.se. Ansökningstiden avseende höstterminen 2021 är förlängd till 15 april.

Sverigekontakts medlemsavgifter 2021

Har du betalat Sverigekontakts medlemsavgift för 2021?

Medlemsavgifterna är oförändrade sedan många år tillbaka.

Enskild medlem 150 kr

Makar gemensamt 200 kr

Skolor 300 kr

Medlemmar i Finland betalar till sina respektive lokalföreningar i Helsingfors respektive Åland. Svensklärare inom vuxenutbildning i utlandet har sitt medlemskap utan kostnad.

Befinner du dig i Sverige betalar du avgiften till bankgiro 420-5670.

Vid betalning i utlandet – Bank: SEB; IBAN: SE33 5000 0000 0501 1119 3729; BIC/SWIFT: ESSESESS
(Mottagare: Sverigekontakt)

Ange avsändare tydligt. Om du är ny medlem, meddela postadress och gärna telefonnummer och mejladress. Du kan anmäla dig som medlem på vår hemsida www.sverigekontakt.se.

Det handlar om att leva

Anteckningar om litteratur

Sjöarna är täckta av tjock is och man kan skrinna, skida eller vandra långa sträckor och betrakta landskapet från nya utsiktspunkter. Men det går inte att veta från ett år till ett annat hur en årstid ska bli. Vädret är ett kaotiskt tillstånd och vi har att förhålla oss till det.

Som författare tänker jag ofta på detta "kaotiska tillstånd", hur det liknar mitt eget inre var gång jag föresätter mig att skriva något. Det går aldrig att veta exakt vad det blir till slut. Jag, min text, är i händerna på en lång rad omständigheter och infall, vilka alla påverkar hur den kommer att bli till slut. Mycket kan planeras men inte allt.

Detta är striden, kampen var gång något ska skapas. En kamp mellan viljan att fylla någon del av världen med det som inte tidigare funnits där och förmågan. Människan är märklig, hon kan skapa ur till synes ingenting. Ur vår hjärnas härva av kopplingar uppstår de mest egendomliga former och ting. Jag kan se tillbaka på en dikts ursprung, minnas den förmiddag då den skrevs, men det finns alltid ett ögonblick jag inte kan förklara. Jag kan komma med en berättelse om ögonblicket, den kan bli en i raden av anekdoter om hur jag gör när jag skriver och det kan visa sig att det finns ett mönster.

För några år sedan köpte jag *Daily Rituals. How Artists Work* av Mason Currey (Knopf, 2015). Där berättar ungefär tvåhundra författare, konstnärer, forskare, musiker både med egna ord och via andras vittnesmål om de ritualer, små eller stora vanor (eller ovanor, beroende på vem som betraktar) som leder fram till ett verk. Det är omätligt intressant och ofta väldigt roande att läsa – hur George Simenon lyckades skriva alla dessa hundratals och åter hundratals böcker och ändå leva, hur Patricia Highsmith varje morgon byggde en miljö som såg kaotisk och tillfällig ut, som om den saknade disciplin men däremot hade en air av nöje och bekvämlighet omkring sig. Hon sade själv att hon ville sitta där som ett foster, skapa sig "en egen livsmoder". Alkohol och tobak hjälpte tydligen en del också. John Updike försökte ha kontorsrutiner med några timmars skrivande varje dag och sade att en fast rutin "hindrar en att ge upp."

I berättelse efter berättelse skönjer jag mönstret om skapandet som en kamp mot allt annat livet erbjuder. Det är en paradox: om det nu skulle vara en sådan strid, varför inte då ge upp? Varför inte göra något roligare, kan mitt småborgerliga jag fråga sig

självt när jag åter bråkar med en dikt eller en komposition av hundratals dikter som ska samverka som en helhet.

Ja, varför ger man inte upp? Vad händer i en i det ögonblick, den följd av ögonblick då text, dikt, blir till? Är tankarna liksom i ett flytande ordnat/ordnat tillstånd, som när organismer växer till sig i ett laboratoriums små dammar av petriskålar?

Jag söker svar hos andra diktare. Det nyligen bortgångne Lars Norén skrev i *Den ofullbordade stjärnan*, (Bonniers 1979) om hur jagets mun fylls med tunn sand, med Patmos – den ö i den grekiska arkipelagen där Johannes sägs ha fått ingivelsen till Uppenbarelseboken. Som inledning till Hjalmar Gullbergs sista, mycket plågsamt skrivna/dikerade diktsamling *Ögon, läppar* (Norstedts 1959) står det som motto:

/.../

*Ord ur en mun som inte själv kan tala,
en konst som mer är vädjan och dekor
än konst, är vad jag ljuder: de verbala
resterna av en bildprakt som förgår.*

I Mare Kandres andra bok, *Bebådelsen* (Bonniers 1986) skriver hon om den obevekliga skapelsen, om hur världen åter blir till inom jaget. Det är fysiskt och själsligt och de två går inte att skilja från varandra. Man kan läsa det som en själslig läkeprocess eller ta det till sig som en evig berättelse om skapandets plågor:

*Världen tar sin plats i mig igen.
Snart kommer den upp, mödosamt,
Mycket tyst och okänd –
Ett hus.
Ett träd.
En gata.
Om igen –
Jag måste veta om igen!
Det är glömt, det andra.*

Den finlandssvenske diktaren Josef Julius Wecksell skrev sin sista dikt 1863, strax innan han försvann in i psykisk sjukdom. Den är en av de vackraste, mest gåtfulla och kanske också mest fascinerande dikterna om det mystiska som pågår i oss när det sker: den skrämmande kontakten med det vi inte ens har namn för.

*På moln stod du! Jord voro dina fötter och din tanke
räckte upp till Gud!
Dina ögon slog du upp och var atom i ditt sinne var
en skapelse.*

*Du sträckte ut din hand och sade: var är du? och det var luft.
Och din ande gick ut och du såg stjärnor och solar fara
förbi som moln
och du ropade: himmelen stod under Guds fötter.
Och därövan var mörker dit ingen hann och du visste din
moders liv och du önskade en kvinna.
Och en poppel stod grön i det innersta av ditt öga
och din storhet försvann och du låg som en tår
på din egen fot i din egen glans
och molnet var försvunnet.*

Dikten återfinns ofta i antologier, och även i Josef Julius Wecksell, *På moln stod du!* (Ellerströms Lilla serien, nummer 60, 2019)

Så, vad är det? Jag har ännu inte funnit svar, inte hos mig själv, inte hos någon annan, inget annat än försök till fysiologiska förklaringar. Själén förblir sin egen, med egna hemligheter.

Bäst är att fortsätta söka och bli fascinerad av läsandets och skrivandets upplevelser, bära med sig såväl frågan som Karin Boyes ord om att "det är vägen som är mödan värd" och den bengaliske poeten Rabindranath Tagores dikt:

*Mina infall är eldflugor –
korn av irrande ljus
som blinkar i mörkret.*

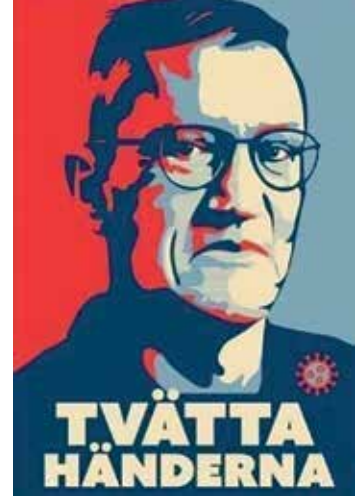
*"Jag tänder min lampa,"
säger stjärnan,
"och frågar mig aldrig
om det hjälper att ta bort mörkret."*

(Min översättning från engelska. Ur antologin *Burning the Midnight Oil*, Viva Editions 2013)

Arne Johnsson är poet, litteraturkritiker, bibliotekarie, bosatt i Lindesberg. Han har ofta medverkat vid språkdagar och konferenser arrangerade av föreningen Sverigekontakt och/eller Svenska Institutet. Arne skriver regelbundet om poesi och annan litteratur i Sverigekontakt.

Text: Arne Johnsson
Foto: Alexander Johnsson

Pandemins språkkonst

Håll i, håll ut, håll avstånd!

Ask not what your country can do for you – ask what you can do for your country, sade president Kennedy i sitt installationstal i januari 1961. Det har kommit att bli synonymt med Kennedyerans tilltro till mänsklighetens möjligheter under kalla kriget, precis som britternas självuppoftande hållning till andra världskrigets prövningar fångades i Churchills blood, toil, tears and sweat.

Coronapandemins politiska slogan i Sverige, som de av oss som är med nu kommer att minnas i framtiden, är *Håll i, håll ut, håll avstånd!*

Det här är en på flera sätt lyckad slogan. Innehållsmässigt, naturligtvis, för att den kortfattat fångar ett viktigt och komplext innehåll, samtidigt som den, precis som Kennedys uttalande, manar till ansvarstagande i en svår situation: Håll i, följ reglerna, avvik inte från den strategi som myndigheterna har presenterat. Den innehåller också lite pepp: Den erkänner att situationen är svår, och att den kräver något av medborgaren, nämligen att hen håller ut. Och slutligen fångas en viktig praktisk förhållningsorder: Håll avstånd!

Detta centrala budskap har också fått en snygg språklig förpackning, vilket i stor utsträckning bidrar till att uttrycket redan är bevingat. Pandemins svenska slogan utnyttjar en av retorikens klassiska former, nämligen tretalet. Faktum är att Churchill ofta citeras som ett tretalet: *blod, svett och tårar*, ett urval av det ursprungliga uttryckets fyra

ingående led, alltså. *Tro, hopp och kärlek* är också ett av vår kulturs mest spridda tretalet, liksom anaforen *Jag kom, jag såg, jag segrade*. *Håll i, håll ut, håll avstånd* skriver alltså in sig i en storslagen retorisk tradition.

Dessutom är denna slogan språkligt rolig. Att förklara humor gör man klokt i att avstå från, men nu gör jag ändå ett försök. *Håll i, håll ut, håll avstånd* utnyttjar det retorikerna kallar ett zeugma, som betyder 'ok', alltså något som länkar ihop två hinkar, eller i det här fallet två betydelser av ordet *hålla*. Först har vi *hålla i* en abstrakt betydelse som i *håll i* och *håll ut*, två stycken partikelverb. *Hålla i* och *hålla ut* betyder inte alls att man har ett objekt, ett riktigt substantiv, i ett fast grepp, som när man håller i en glass eller en spade. Här är det istället ett ganska betydelselöst *hålla* vi hör. Sedan följer den lite överraskande, betydligt mer konkreta, betydelsen av *hålla* med ett riktigt objekt, inte en partikel: *håll avstånd*. Våra hjärnor, som ställt in sig på de mer abstrakta betydelserna och partikelverben och förväntar sig en tredje likadan form, får alltså en liten överraskning, och det tycker hjärnan är roligt. Vi har hört en enkel språklig vits.

Och eftersom uttrycket fäster så väl, av flera orsaker, passar det bra på åtskilliga kommunens plakat. Det utgör också virke för variationer och mem. Och det är kanske det finaste beröm en slogan kan få.

Text: Sofia Tingsell

KEEP
CALM
AND
CARRY
ON

Hur hamnade vi här?

En inblick i kursen ”Sverige på distans”

Svenska institutet (SI) har arrangerat sommarkurser för svenskstuderande vid universitet i utlandet sedan 1960-talet, oftast i samarbete med svenska folkhögskolor. Svenska studeras vid cirka 230 universitet i 38 länder och antalet studenter utanför Norden är drygt 10 000.

Hur började det?

Plötsligt står vi inför ett val. Året är 2009. De sommarkurser i svenska för utländska studenter som pågått på olika folkhögskolor runt om i Sverige under nästan ett halvt sekel i samarbete med Svenska institutet är inne på en väg med nya former och nya administrationsrutiner. På Malungs folkhögskola, där vi arbetat på en av dessa kurser under flera somrar, diskuterar vi livligt vilken typ av inriktning vi ska välja – litteratur eller samhälle eller en kombination av båda. Entusiasmen inför de nya möjligheterna får oss att känna att oavsett vad vi väljer kommer det att bli en intressant resa. Med den goda erfarenhet vi har av att integrera litterära komponenter i tidigare kurser kommer vi till slut överens om att välja en litteraturkurs för studenter på en mer avancerad nivå i svenska.

Nu har vi möjlighet att skapa en kurs helt från grunden och vill erbjuda något utanför den traditionella typen av undervisning som ofta av nödvändighet bedrivs vid universitet och som våra utländska studenter normalt möter. Den öppenhet och skapandefrihet som utmärker folkhögskolepedagogiken inspirerar oss att tänka utanför gamla ramar. Vi vill utforma en kreativ kurs som vi själva skulle kunna tänka oss att delta i, en kurs med många olika inslag och framför allt med fokus på deltagarnas egna kunskaper och erfarenheter och deras unika skaparkraft. Under tio år finslipar vi kursen och känner att vi har ett koncept som fungerar.

Vad är det som händer?

Året är 2020. Ett oberäkneligt virus sätter stopp för så många aktiviteter vi hittills tagit för givna. Gränserna stängs. Sommarkurserna ställs in. I det stora tomrum som uppstår börjar vi fundera på om vi kan skapa något alternativ för de studenter som antagits till sommarkurs och som sett fram emot att

tillbringa tre veckor i Sverige tillsammans med deltagare från många olika länder i världen.

Hur tar vi oss ur den här situationen? Hur kan vi ge studenterna möjlighet att få åtminstone någon upplevelse av Sverige? Hur kan vi få till stånd en kurs där studenterna trots de stora avstånden sinsemellan kan känna gemenskap och arbetsglädje? Nu gäller det återigen för oss att tänka utanför gamla ramar, och Lars Gejpel kommer med den strålande idén att skapa en distanskurs.

Hur tänker vi nytt?

I mitten av april, då det definitiva beslutet att ställa in årets sommarkurser tagits och vi fått klartecken från Malungs folkhögskola och Svenska institutet att utarbeta en distanskurs, sätter vi igång med planeringen. Lite oroväckande är dock av vi samtidigt från olika håll hör att studenter är mindre positiva till denna form av undervisning, att de blir utmattade av att sitta många timmar framför datorn, att de inte får träffa sina kurskamrater och lärare ”på riktigt” och känner sig mer och mer ensamma och passiviserade. Ändå ser vi en distanskurs som det enda alternativet.

Vi funderar över hur de studenter som inte i första hand söker en litteraturkurs ska vilja delta i vår distanskurs och bestämmer oss därför att även integrera samhälle och kultur, områden som normalt täcks av sommarkursen vid Billströmska folkhögskolan på Tjörn.

I vår planering utgår vi från Malungs sommarkurs, renodlar vissa drag inom litteraturdelen och utesluter av förklarliga skäl andra, som till exempel teaterbesök, eget teaterskapande och de stora utställningar av nyare svensk litteratur både för vuxna och barn som ingått som en del av kursen.

Inom samhällsdelen vill vi presentera en hel palett av intressanta företeelser och kunniga gästlärare från de mest skilda sfärer, som exempelvis integration, folkmusik, vardagspolitik och föräldraförsäkring. Viktigt för oss är att ta vara på studenternas egna önskemål och låta dem vara delaktiga i den slutgiltiga planeringen.

När det gäller förläggning av kursen i tid är vår ambition att inkräkta så lite som möjligt på studenternas ordinarie kurser. Vi planerar därför att starta kursen med en

intensivvecka på Zoom i slutet av augusti för att sedan fortsätta under ett antal lördagar spridda över höstterminen och avsluta kursen med ett veckolångt besök i Sverige. Vi behöver också en lärplattform för att underlätta för både kursdeltagare och lärare och väljer att lägga upp kursen på plattformen Moodle med stöd från Masarykuniversitetet i Brno, Tjeckien.

Hur har det gått?

På grund av den utökade kurslängden, från tre sommarveckor till drygt tre månader, har deltagarna fått större möjlighet att fördjupa sig i vissa moment, som till exempel novellskrivande. Att sprida kursen över en längre period visar sig, som vi hoppats, vara ett lyckat drag. Några andra positiva erfarenheter är att vi, trots bristen på direktkontakt, upplever en närhet som man normalt bara erfar tillsammans i en fysisk klassrumssituation. Även gästlärare och intervjuade personer nämner detta som en positiv aspekt av distansmediet. Kanske beror en del av detta också på att gruppen varit betydligt mindre (24 deltagare mot ett fyrtiotal på sommarkurserna).

Vad händer sedan?

Eftersom kursen fallit så väl ut har vi fått möjlighet till en fortsättning i vår, denna gång endast på distans, utan Sverigevecka, och med Studieförbundet Uppsala-Västmanland som huvudman.

Trots alla svårigheter och problem som den nuvarande situationen i världen fört med sig ser vi även positiva effekter. Vi har lärt oss se på företeelser med nya ögon och öppna oss för nya sätt att tänka. Och, i vårt fall, att en distanskurs inte behöver vara bara ett surrogat för en ”riktig” kurs. Vi hoppas få ha kvar våra nyöppnade ögon, se möjligheter där inga möjligheter tycks finnas och låta oss inspireras av nya utmaningar.

Text: Åsa Vikström, Lars Gejpel, Alarka Kempe

Svenska institutet (SI) är en statlig myndighet som verkar för att öka omvärldens intresse och förtroende för Sverige. Genom strategisk kommunikation och utbyte inom kultur, utbildning, vetenskap och näringsliv främjar vi samarbete och långsiktiga relationer med andra länder. SI har det övergripande ansvaret för svenskundervisningen i utlandet, främst på universitetsnivå. www.si.se

VACCIN MOT COVID-19

vad gäller för utlandssvenskarna?

Alla svenska medborgare garanteras inte vaccin mot covid-19. Är man utflyttad beror det på vilket land man bor i och vad man har för sysselsättning, enligt Sveriges Kommuner och Regioner. Oklarhet råder dock kring vad som gäller, något som frustrerar många utlandssvenskar.

Många utlandssvenskar riskerar att hamna mellan stolarna vad gäller vaccinering mot covid-19. Till Sveriges Radios Ekoredaktion säger Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, att det bland annat beror på bostättningsland, vilken anställning man har eller om man är student som avgör huruvida en utlandssvensk omfattas av rekommendationen om avgiftsfri vaccination mot covid-19 eller inte. Inom EU ska alla ha möjlighet att bli vaccinerade, i den turordning som gäller i respektive land. De flesta länder inom unionen kommer att erbjuda gratis vaccinering. SKR menar att Sverige inte kommer att utföra några vaccinationer utanför landets gränser.

I Sverige är det Folkhälsomyndigheten som tar fram rekommendationer gällande turordningen. Svenskar i Världen, SVIV, har försökt reda ut vad som gäller för gruppen utlandssvenskar.

– Vi förstår att detta är en synnerligen komplex utmaning, men vi anser att det är rimligt att Sverige tar sitt ansvar för samtliga medborgare, oavsett var man bor i världen. Vi sitter inte på lösningen men menar att beslutsfattarna ska vara medvetna om att denna grupp finns och att de måste inkluderas på ett eller annat sätt, säger Svenskar i Världens generalsekreterare Cecilia Borglin.

Offentlig, nödvändig eller akut vård

Det finns ett antal begrepp som gissningsvis kommer att få stor betydelse i arbetet med att hitta en väg framåt. För SVIV:s räkning har SKR förklarat två av begreppen och deras innebörd; offentlig och nödvändig vård.

– Offentlig vård och nödvändig vård är inte motsatser. Offentlig vård handlar om hur vården finansieras och/eller utförs, att jämföra med privat vård. För att förtydliga används ibland begreppen ”offentligt finansierad vård” och ”offentligt utförd vård”. Vård kan ju vara till exempel offentligt finansierad, det vill säga skattefinansierad, men utföras av en privat vårdgivare, säger Erik Svanfeldt, internationell samordnare på

avdelningen för vård och omsorg på SKR.

Han fortsätter:

– Med nödvändig vård avses ofta akut vård och begreppet ”nödvändig vård” används i EU-sammanhang. Vaccinering, som i Sverige är frivillig, betraktas som planerad vård och inte som akut vård. Därför betalar utlandssvenskar bosatta utanför EU/EES-området och Schweiz, som vid annan planerad vård och med vissa särskilda undantag, för hela vårdkostnaden vid vaccinering mot covid-19.

Utlandssvenskar riskerar hamna i limbo

Vaccinationsfrågan är av flera skäl ingen enkel nöt att knäcka och den berör alla människor oavsett nationalitet och land.

– Vi för en dialog med Socialdepartementet för att försöka få svar på ett antal specifika frågor. Bland annat handlar det om de svenskar som är utskrivna och numera bosatta i ett land utanför EU/EES, men som av olika

skäl befinner sig i Sverige just nu – kommer de att kunna köpa sig vaccin om de nu inte kvalar in i det rådande svenska systemet? Frågan kommer att bli extra delikat om det kommer att införas speciella vaccinationsintyg för att få gå ombord på ett flygplan. Om Sverige nekar dem vaccin samtidigt som flygbolag inför vaccinationsintyg hamnar de verkligen i limbo, säger Cecilia Borglin.

Svenskar i Världen är en ideell och politiskt oberoende organisation som arbetar för att stödja utflyttande och återvändande svenskar. Organisationen är också en remissinstans och bedriver påverkansarbete till nytta för de 660 000 svenskar som arbetar, studerar eller bor utomlands. Organisationen utger utmärkelsen Årets svensk i världen. Mer information på www.sviv.se. Svenskar i Världen finns även på Facebook, Instagram, Twitter och LinkedIn.

Gustav II Adolf

Först av allt ett stort tack för all uppskattning av föregående artikel om minnesmärken efter Gustav II Adolf. Denna svenska kung har givit oss så många olika minnesmärken, så jag har gjort ett lite djupare dyk i vad Gustav II Adolf har lämnat efter sig. Jag kanske får er alla till att läsa vidare med intresse för Gustav II Adolfs gärningar.

Bild 1. Ett frimärke som aldrig blev färdigt utan endast provtryckt.

För att inte komma i konflikt med någon om upphovsrätten har jag endast valt bilder som ägs av mig och är äldre än 70 år, de flesta är över 100 år. Är någon yngre än 70 år anger jag det särskilt. Den fotografiska upphovsrätten ligger på mig i och med att alla bilder är tagna/skannade av mig.

Nu till Gustav II Adolf, bild 2 (till höger). Ett familjespel från 1800-talets senare hälft var memoryspelet, det gäller att från 64 kort finna 4 med samma bild. Kortet placeras med ryggsidan uppåt och sedan gäller det bara att komma ihåg var kortet ligger – säkert ett välkänt spel.

Gustav II Adolf skulle man finna fyra gånger, även Ludvig XIV, Fredrik den store, Napoleon med flera. Gustav II Adolf var i gott sällskap med historiens största kvinnor och män.

Bild 3. Ett annat liknande spel var kortspelet Kvartett. Här gäller det att sätta samman fyra personer från samma tidsålder. Detta spel tillverkades vid samma tidpunkt som Memory-spelet så nu har det börjat bli lite slitet.

Bild 4. I Gustav II Adolfs grupp ingår det trettioåriga krigets huvudmän, ner till på korten står namnen på de som skall sättas ihop till en kvartett. Ett lärorikt familjespel under snart ett par århundranden.

Om man skulle göra en historieskildring av Gustav II Adolf med hjälp av samlingsbilder från olika företag med Gustav II Adolf kan det bli som följer, men först en liten förklaring till samlingsbilderna.

Bild 5. På framsidan är Gustav II Adolf, Tilly och Wallenstein avbildade och på baksidan är det en kort historia om dem eller som i det här fallet lite om det trettioåriga kriget. Det företag som finns med i bilden är Liebig's Fleisch Extract och vad är det?

År 1847 utvecklade Justus von Liebig ett koncentrerat av nötkött som skulle ge ett billigt och näringsrikt köttsubstitut, för dem som inte hade råd med äkta kött. Köttet som användes till köttextraktet kom från Sydamerika. Färgglada kalendrar och samlarkort marknadsfördes också för att popularisera produkten.

Fortsättningsvis avbildar jag inte baksidan av korten utan anger enbart vilket företag som är inblandat i kortet.

Bild 6. Vi börjar när Gustav II Adolf kom till Tyskland den 25 juni 1630 – det var den dagen han landsteg vid udden Perd på Rügen i Tyskland.

Bilden kommer som samlingsbild från ”Zigaretten- und Tabakfabrik Abeles” i München.

Bild 7. Den 7 september segrar Gustav II Adolf i det första slaget om Breitenfeld. Gustav II Adolf stred mot Pappenheim och Tilly och förlusterna var för Gustav II Adolf 2 100 man och för Tilly 20 000 man, 7 600 låg på slagfältet, 6 000 togs till fånga och 3 000 flydde mot Leipzig där de senare tillfångatogs.

På bilden ser vi Gustav II Adolf när han gratuleras till segern av Kurfursten Georg I av Sachsen som stred för Gustav II Adolf i detta slag. Kurfursten bytte sida och stred på den katolska sidan senare vid slagen i Dömitz och Wittstock. En liten extra poäng för Kurfursten Georg I var hans svenska smeknamn ”Öl-Göran” för han älskade

Bild 8

Bild 9

mat och framförallt öl.

Bilden kommer som samlingsbild från Lloyds Zigaretten i Bremen.

Bild 8. En dramatisk bild från slaget vid Breitenfeld. Bilden kommer som samlingsbild från läderputsmedlet ”Diamantine”, eller i dagligt tal kokrämen från staden Melle.

Bild 9. Den 21 mars 1632 gör Gustav II Adolf ett högtidligt intåg i Nürnberg med 37 000 man. Intåget i Nürnberg sker utan strid med jubel för fältherren Gustav II Adolf. Bilden kommer från en serie som heter ”Berömda fältherrar” utan företags/produktgemenskap.

Bild 10. I mitten av maj 1632 intog Gustav II Adolf München genom ett fredligt och festligt intåg i staden. På bilden inspekterar Gustav II Adolf kanoner i München. Bilden kommer från ”Cacao & Choccoladenfabrik Wittenberg” i Halle.

Bild 11. Från Gustav II Adolfs sista slag finns många bilder så vi börjar före själva slaget med bön. Bild från Eckstein Nr5 Zigaretten mit Goldmundstück.

Bild 12. Bilden från Stollenwerck's Herren-Schokolade, det är en mörk och bitter choklad. Gustav II Adolf med mannan under bön innan slaget vid Lützen.

Bild 13

Gustav II Adolf på sin stridshäst "Streff" som han red på i slaget vid Lützen. Den kan ni se uppstoppad i Livrustkammaren på Stockholms Slott. Bilden från en kött- och korvhandlare vid namn Homann som startade sin verksamhet 1876 och idag fortfarande är verksam i Dissen i Tyskland.

Bild 14. Det är den 6 november 1632 – Gustav II Adolf har själv befälet över Smålands och Östgöta ryttare och anfäller med dessa för att lätta på trycket mot det svenska infanteriet. Gustav II Adolf hade planerat denna manöver som lyckades men han fick betala med sitt liv. Bilden är från "Gesundheits - Caffee - Surrogat" och fabriken heter J.P. Stoppel.

Bild 15. Ytterligare en dramatisk bild från slaget vid Lützen. Bilden från Martin Brinkmann AG som tillverkade cigaretter.

Bild 16. Gustav II Adolf förs hem till Sverige och där väntar hans dotter, nu drottning Kristina. På baksidan av bilden står det att Kristina sörjer sin far. När Kristina var tre år gammal gav sig Gustav II Adolf ut i Europa och det trettioåriga kriget, han föll i Lützen 1632 och då var inte Kristina sex år fyllda. Jag tycker att hon ser betydligt äldre ut på bilden från kötthandlare Homann i Dissen.

Bild 17. Passande nog i tidningen Sverige-kontakt har jag ett minnes/samlingskort över minnesmärket i Lützen. Detta minneskort är förmodligen från 1930-talet. Detta låg en gång i tiden i ett cigarettpaket från "Cigarettfabriken Monopol" i Dresden.

Det saknas en hel del slag och stridigheter för att ge en heltäckande historieskildring av Gustav II Adolf men en hel del fanns det bilder till...

En annan skildring av Gustav II Adolf är en novell av den schweiziske författaren Conrad Ferdinand Meyer. Novellen heter *Gustav Adolfs Page* och översattes första gången 1889 till svenska och senare även 1932. Novellen handlar om en äventyrlig ung tyska som klär ut sig till pojke och blir anlitad som page hos den svenske kungen Gustav II Adolf. Novellen blev en film som hade premiär 23 december 1960.

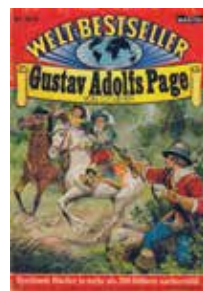
Bild 18

En sida ur programbladet från premiären i Berlin. Filmen var en samproduktion mellan Västtyskland och Österrike. Filmen har endast tyskt tal utan undertext eller dubbat till annat språk. Upphovsrättsinskränkningar gör att jag endast kan göra reklam för filmen och inte visa bilder från den.

Bild 19.

Som ett litet utdrag ur boken/filmen kan vi titta på omslaget till en serietidning som är ritad och textsatt efter novellen av Meyer. Omslagsbilden på serietidningen är från en spännande episod när Gustav II Adolfs page räddar den svenska kungen. Hur novellen/filmen/serietidningen slutar skall jag inte avslöja men det är dramatik i Lützens dimma för både Gustav II Adolf och hans page.

Bild 20.

I serietidningarnas förlovade land USA kom under 1940-talet ut en serietidning som hette "The Snow King". Serietidningen handlar om Gustav II Adolf liv med den historiska korrektheten som man fick lära sig i den svenska grundskolan. Jag finner inte att den är översatt till svenska språket. Serietidningen är färgsatt i grundfärger på ett papper som börjat gulna med ålderns rätt.

Nu till något helt annat – ett tyskt minnesmärke med Gustav II Adolf som föredöme. För att göra en lång historia kort var jag mån om att integrera mig i det tyska samhället när jag kom till Tyskland. En upptäckt var att öl betraktas som livsmedel här i Tyskland, och därav bestämde jag mig för att avlägga ett "Bier-Diplom" i München. Under sakkunnig ledning fick vi i ölkursen lära oss allt som en tysk måste kunna om öl. Jag fick mitt öldiplom och en medalj.

Bild 21. Medaljen visar Gustav II Adolf, Münchens munk, Frauenkirches kupoler mm. I Tyskland hedras man med medaljer som bär en bild av en svensk kung, inte illa. Tilläggas bör att München är till största delen katolskt och inte alls vad Gustav II Adolf stred för.

Bild 22. Några andra tyska medaljer med Gustav II Adolf som hedrande minnemärke.

Bild 23. Jag hoppas att jag på något vis har hjälpt er på traven i ert nyvaknade intresse över Gustav II Adolfs minne. Själv skall jag rensa vidare i några lådor, vad kan man annars hitta på i den långtråkiga pandemins tecken.

Text: Hälsningar från Sven Vindelstam

Två Sverigefrämjare

Text: Eva Hedencrona

Kompletterande svenska – ett win-win koncept

Henrik Sedenka, ordförande i styrelsen för Svenska skolan på Cypern

Svenska staten erbjuder, genom Skolverket, barn till svenska medborgare som bor utomlands en fantastisk möjlighet till studier i svenska genom sina bidrag. Om Sverige är så generöst måste vi ta chansen och se till att barnen går på kompletterande svenska, menar Henrik Sedenka, bosatt på Cypern. Han fortsätter ” den här förmånen gör att jag tjar på mina barn och ser till att de kommer till Svenska skolan. Vi som bor utomlands och som har barn måste samarbeta med Sverige, det vinner alla på,” säger Henrik och poängterar att detta också är en nationalekonomisk win-win-situation. Barn och ungdomar lär sig svenska utomlands, kommer till Sverige för att studera på universitet, blir kvar med alla sina språk- och kulturkunskaper och kan sedan genom sitt arbete berika Sverige på många sätt.

Henrik Sedenka är cypernbob sedan 20 år tillbaka, förälder till två, ordförande i styrelsen för Svenska skolan och Service Center Manager på Akelius.

Som många andra utanför Sveriges gränser är Henrik begränsad av pandemin. På Cypern måste man skicka sms när man ska gå ut, man får bara promenera i par och det är utgångsförbud mellan 21.00 och 05.00. I våras var det värre, berättar Henrik, då fick man bara gå 950 meter från hemmet. Naturligtvis påverkar detta även Svenska skolan som behövt ställa om till distansstudier. Skolverksamheten, med totalt ca 60 elever, finns på tre olika ställen för att det ska vara smidigt och enkelt för eleverna att ta sig dit. Man har försökt att hålla ner avgiften så att alla ska ha råd att läsa svenska. Det är speciellt viktigt nu, berättar Henrik, eftersom till exempel människor inom turistnäringen har det extra svårt

med uteblivna intäkter.

Henrik har varit ordförande i cirka 4 år och innan dess var han kassör i tio år och den största vinsten med arbetet är att han kan bidra till att utveckla skolföreningen. Julbasarer, luciatåg och midsommarfirandet är inte bara sätt att visa den svenska kulturen utan stora möjligheter för inkomster. Det är mycket arbete som både styrelsemedlemmar, föräldrar och lärare lägger ned, men det är värt det, menar Henrik. Det blir stora intäkter till skolan.

Han betonar också att det idag finns ett behov att diskutera med andra föreningar hur de klarat av ekonomin under pandemin och vilka planer de har för framtiden. Trots alla inskränkningar och tråkigheter som präglat vardagen under nästan ett år ser ändå Henrik positiva effekter. Han menar att den digitala undervisningen kan öppna vissa möjligheter och det kan finnas vinster med den. Samarbeten skolor och länder emellan kan underlättas och han nämner det arbete man gjort i Milano, Sofia och Aten som ett bra exempel. Han kan se framför sig en europeisk TISUS-handledare och den lokala läraren som stöd. Då träffar eleverna flera som ska göra samma test, samtidigt som ekonomin går ihop. Kanske kan kompletterande svenska fungera med varvade fysiska och digitala möten så att eleverna slipper resvägen ibland. Många har uttryckt sig positivt just kring detta. Det behövs nytänkande, säger Henrik, eftersom elevantalet gått ner, entusiasmen inför svenskundervisning har minskat, man har helt enkelt blivit för bekväm och saknar motivation för ”körande och tjarande”.

Lärarna kan också utvidga sina kontakter med hjälp av digitala möten, menar Henrik. Eleverna kan kopplas ihop med en kompis skola någon annanstans. Idéerna är många och skolutvecklingen är i full gång! Och nya idéer är viktiga, enligt Henrik och det får en skolförening genom att ha en bra genomströmning av styrelsemedlemmar.

Det viktigaste att ta med sig angående kompletterande svenska är hur mycket eleverna verkligen lär sig. Svenska språket naturligtvis, men även geografi, historia och samhällskunskap för att nämna några områden. Det skulle jag aldrig kunna ge mina barn vid köksbordet hemma, avslutar Henrik.

Nytt hemland – inga problem

Juliette Yiangou, lärare vid Svenska skolan på Cypern

Jönköping i Småland och Limassol på Cypern. Ingen större skillnad mellan städerna, ungefär lika stora, belägna vid vatten och med många kyrkor. Kanske lite mer trafik och livligare uteliv i den cypriotiska staden. Så ser Juliette Yiangou på sina "två städer" och med den inställningen är det helt naturligt att man lätt smälter in i sitt nya hemland.

Nu är inte det nya hemlandet helt nytt längre. Det är ca 30 år sedan som Juliette, som på den tiden bodde i Stockholm, träffade sin man. Han hade då bott i Sverige i nio år, pluggat på KTH och bestämt sig för att återvända till Cypern. Juliette följde med, stannade kvar, gifte sig och paret fick två döttrar som idag är 27 och 29 år gamla.

För Juliette var det viktigt att barnen lärde sig svenska och då är ju receptet att alltid tala språket med dem, vilket underlättades av att maken faktiskt också kunde svenska. Juliette har arbetat med olika saker i Limassol, bland annat på sin mans företag. Men så en dag för ca 20 år sedan fick hon frågan om hon kunde ersätta en lärare på Svenska skolan som skulle flytta. Och på den vägen är det. Där har hon undervisat de egna barnen och många andra elever. Barnen som bor på Cypern har ofta en svensk mamma och en cypriotisk pappa, men det finns också svenska familjer som arbetar inom turistbranschen, på ett spelbolag eller på Forex.

Svenska skolan på Cypern är organiserad med tanke på att barnen inte ska få för lång resväg. Därför finns det tre filialer: en i Limassol, en i Ayia Napa och en i Nicosia och Juliette arbetar på den i Limassol. Hon har fem grupper med 2–6 elever i varje där den yngsta är 6 år och den äldsta är 17 år. Hennes största utmaning är att barnen och ungdomarna är på så olika nivåer och det kräver viss fingertoppskänsla. Ibland måste ett äldre barn placeras med de något yngre eftersom svenskkunskaperna inte räcker, med andra ord måste lärarna ständigt individualisera. Juliette berättar att hennes uppdrag är att se till att barnen först och främst lär sig svenska, men kunskap om kultur och traditioner ingår också. Skolan vårdar svenska traditioner och man firar midsommar, lucia och ordnar julfest. Men det Juliette tycker är allra roligast att arbeta med är grammatik och det är populärt bland vissa och mindre roligt för andra. Hur det sedan går med språkutvecklingen

beror på det stöd man får hemma, om man läser böcker, ser på svensk tv, håller kontakt med släktingar och besöker Sverige. Många ungdomar har siktet inställt på att studera i Sverige eftersom möjligheterna är begränsade på Cypern. Det finns universitet, men platserna är få och det är därför svårt att komma in. Ska man komma så långt som till att göra ett TISUS-prov krävs det en hel del av ungdomarna. Den statliga skolan ger mycket hemarbete och eleverna behöver ta extralektioner utanför skoltid i till exempel engelska eftersom den undervisning man får på sin skola inte räcker till.

Vill man besöka Svenska skolan på Cypern och den filial som ligger just i Limassol får man bege sig till Juliettes hus, för där på bottenvåningen finns den. Och där får föräldrarna vänta i trädgården när Juliette bedriver sin undervisning. Sina kollegor på de två andra orterna träffar hon

tre till fyra gånger per år, sina europeiska kollegor på en nätkonferens en gång om året och sina internationella kollegor på den årliga augustikonferensen i Stockholm. Dessa konferenser är "guld värda" menar Juliette, "det är så intressant och givande att tala med andra lärare."

Just nu bedrivs undervisningen på distans och det har fungerat riktigt bra, säger Juliette. Bland annat tack vare att skolan under våren fick fri tillgång till digitala läromedel från flera svenska förlag. Juliette undervisar även vuxna elever och just nu är intresset stort bland läkare som vill komma till Sverige och göra sin ST.

Hon har alltid trivts bra på Cypern och lärt sig grekiska riktigt grundligt genom studier på Lunds universitet. Minst fyra gånger om året reser hon till Sverige och nu är det extra viktigt eftersom de bägge döttrarna bor i Stockholm.

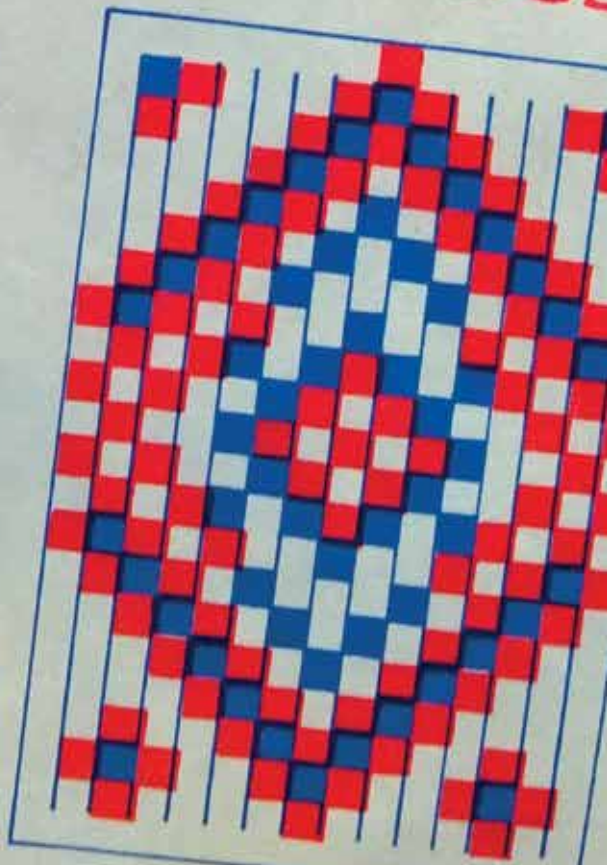
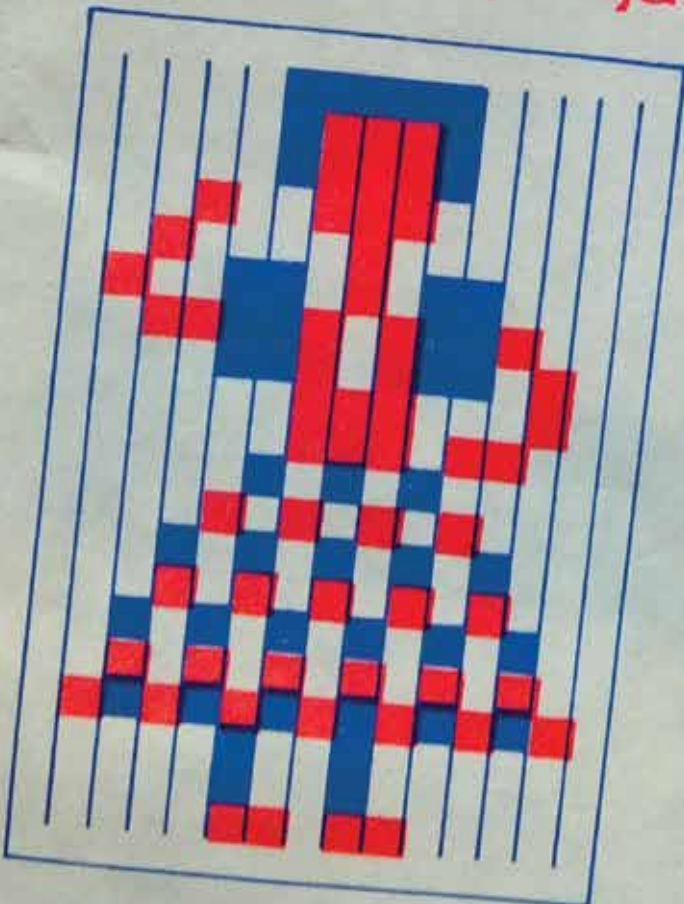
10A

FÜZŐL

FÉNYEZETT PA

685-36 * 2x25 lap * 160x110

Gyártja: PAPIRFELDOL

Svenska slöjdens mystiska väg till Ungern

Slöjd. Varje svensk vet exakt vad slöjd betyder. Alla har haft slöjd i skolan, träslöjd eller textilslöjd (eller både och), varje mamma, mormor och farmor förvarar med största kärlek mindre och större föremål som barnet, barnbarnet har gjort i slöjden i skolan och gav i julklapp, på födelsedagen eller till morsdag. Svenskarna tycks inte riktigt förstå, men svenska slöjdsalar är själva paradiset för någon som kommer från ett annat land och som tycker om att vara kreativ.

Detta i Sverige. Men att det en gång i tiden fanns en direktkontakt mellan svensk slöjd och den ungerska undervisningen uppdagades för mig först när min hundraprocentigt ungerska mamma upptäckte en svensk slöjdekatalog på mitt skrivbord. Hon liksom stirrade på ordet slöjd och blev funderksam: ”När jag gick i skola (på 30-talet), hade vi ett ämne som faktiskt hette slöjd (med ungersk stavning ”szlöjd”)”, sa hon.

Gissa om jag blev förvånad! Då forskade jag inte mycket om detta, blev bara glad över att ”min” svenska kultur spred sig ända hit. Några år senare stötte jag på

ordet även på Litteraturhistoriska museet i Budapest. I samband med en utställning om gammal skolundervisning såg jag ordet ”szlöjd” i ett skolbetyg. Och ännu senare blev en av mina vuxna elever i svenska nästan salig när jag nämnde ordet slöjd på svenskkursen. Det fanns ett dokument i hans ägo, hans farfars intyg från hans lärarutbildning från 1912. Farfar avlade examen i en rad ämnen, bland annat i ”szlöjd”. Senare generationer fick grubbla över vad detta kan betyda. Det mest spännande med intyget var å andra sidan historiens vingslag. Dokumentet är utfärdad i Nagyenyed, Transsylvanien, då Ungern, idag tillhörande Rumänien. Och de stora politiska omvälvningarna efter trianonfreden och i samband med andra världskriget går faktiskt att avläsa (i ordets konkreta mening) från dokumentet: på baksidan finns det stämpel bredvid stämpel med vilket det intygas att diplomaten gäller och gäller och gäller...

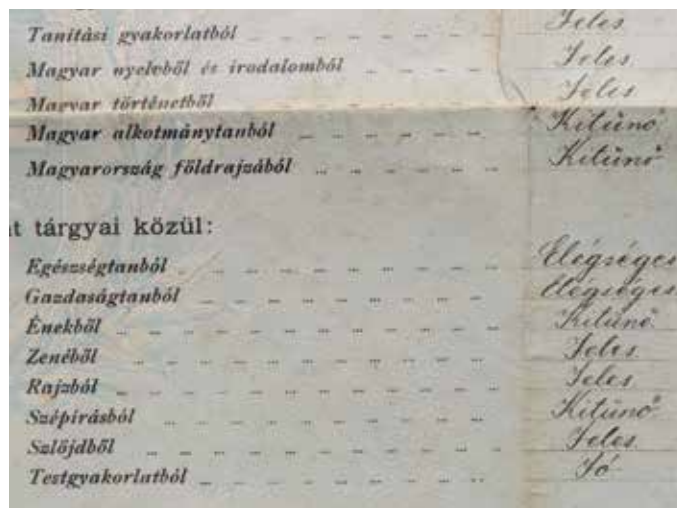
Alltså slöjdundervisning i ungerska skolor. Men hur kommer det sig?

Jag själv tycker väldigt mycket om att vara kreativ, använder en hel del tekniker och gör mina julklappar och presenter

nästan uteslutande själv. Och julpyssel är ”ett måste” i min familj. Numera med bland annat flätade hjärtan. Jag är helt förälskad i denna teknik och när jag rotar efter nya mönster och idéer, läser jag i alla böcker och artiklar att de nordiska flätade hjärtana har förmodligen sitt ursprung i tysktalande områden.

Hoppas. Ungern fick ju en hel del kulturella influenser från tyska områden, då kan väl även denna teknik ha kommit till Ungern, tänkte jag, bara det att vi inte längre använder den (i Tyskland känner man inte heller till tekniken idag). Jag började ”forska” lite och hamnade på Pedagogiska museet i Budapest. Där blev man särskilt glad över min fråga, och plockade fram en hel hög med böcker, skrifter, handledningar och artiklar om pappersarbeten för mig. Och där stötte jag återigen på den gamla, svenskinspirerade ungerska slöjdundervisningen. Och så frågan igen: Hur kommer det sig?

Jag fick svar. Det var nämligen även andra före mig som ställt frågan, de kunde inte ens svenska, så de blev ännu mer förundrade över ordet och fenomenet. Det blev bland annat en trebetygsuppsats (diplomarbete) av detta intresse, en

guldgruva för min nyfikenhet. Men även museets medarbetare var välinformerade i temat. Pedagogiska museet och biblioteket i Budapest är absolut värt ett besök. Ligger i en underbar jugendbyggnad, tillkom som distriktets gymnasium 1911 och har sin egen spännande historia.

Förmodligen känner många svenskar till slöjdundervisningens historia i Sverige, om inte annat, så från Selma Lagerlöfs storverk, Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige. I kapitlet En stor herrgård, Gamle herrn och unge herrn beskrivs ju ämnet på ett väldigt fint sätt.

August Abrahamsson och hans syster, son Otto Salomon insåg att den snabba industrialiseringen hade lett till, att folk började köpa även alla möjliga enkla hushållsföremål som färdiga artiklar i stället för att tillverka själva. Gamla trä- och textiltillverkning kom i glömska och folk kunde inte längre tillverka eller reparera alla kläder, verktyg och redskap som användes. Abrahamsson och Salomon ville bevara alla dessa forna kunskaper och började med utbildning vid Nääs slott utanför Alingsås 1872, först av barn och sedan av folkskollärare. Än idag finns en stiftelse där som håller slöjdkurser i olika ämnen.

Vid denna tid skedde samma utveckling i Ungern. Storskalig industrialisering, flytt till städerna, gamla hantverk försvann, parallellt tillkom fler och fler skolor med krav på mer och bättre utbildning. Ryktet om projektet i Nääs spred sig, och först en, sedan flera ungerska pedagoger åkte dit, skickades dit på kurs för att utbilda sig, lära sig metoden. Några trivdes så bra, att de återvände flera gånger.

Och dessa entusiaster kämpade för att något likadant (eller liknande) skulle införas i de ungerska skolorna. Efter teoretiska och administrativa förberedelser påbörjades lärarutbildningen, slöjd blev ett ämne i ungerska skolor, det blev en läroplan (på 30-talet skulle t.ex. i klass tre tillverkas ett

litet hus för silkesmaskar, i klass 5 lärde sig flickor att laga trasiga strumpor), arbetshäften, tips och råd och mallar, artiklar och diskussioner, precis som i Sverige.

Ämnet med samma namn fanns från 1905 ända till 50-talet. Ett mycket intressant moment är den socialistiska politikens syn på ämnet. Visserligen var de överens om att ungdomen måste lära sig att arbeta med sina händer och tillverka egna, nyttiga föremål, men de saknade den socialistiska människosynen i läroplanen, samt undervisningen om alla de stora, moderna maskinerna och tekniska möjligheterna. Men det betydde inte att de inte ville använda slöjdundervisningens grunder i sin polyteknikundervisning, som senare generationer hade i ungerska skolan.

Och hur blev det med forskningen om det flätade hjärtats ungerska historia? Jo, det första belägget hittade jag faktiskt i mitt eget hembibliotek. Så kan det gå om man har flera tusen, delvis ärvda böcker. I ett litet oansenligt häfte från 1950 med titeln

Pappersarbeten (Papírmunkák), fanns faktiskt tekniken med.

Och senare hittade jag på museet flera andra böcker från 1920- till 1960-talet (bl.a. även tyska och franska).

Mönstret och tekniken har alltså funnits, och dök upp då och då i olika sammanhang, men det var bara EN teknik, ETT mönster bland många andra pappers- och flätetekniker, och har aldrig blivit så populär och en symbol för julen som i de nordiska länderna.

Jag trodde först att denna fläteteknik hängde på något sätt ihop med den tyska pedagogen, Friedrich Fröbels verksamhet, men medarbetarna på Fröbelmuseet i Bad

Blankenburg i Tyskland kämpade några veckor med min fråga, ändå hittade de inte ett enda belägg för det i sin samling. (Då hade jag alltså mer lycka på Pedagogiska biblioteket i Budapest).

Visserligen har det använts speciella flätblad i slöjdundervisningen i Ungern redan före kriget och senare långt in på 90-talet. Färgglada, snittade blad av glanspapper.

På ett blad klippte man av slutet, så blev det en rad remsor som kunde flätas in i mer eller mindre komplicerade mönster. Men bara som en vävd matta, gick alltså inte att öppna som en korg. Detta är typisk fröbelteknik, det var därför jag trodde att de nordiska flätade hjärtana kan ha ett sådant samband. Men kanske inte. (Priset på förpackningen, 10:70 forinter avslöjar att detta paket, som dolde sig i en av mina skrivbordslådor måste härstamma från min egen barndom.)

Ett väldigt underligt inslag hittade jag i en liten ungersk slöjdbok. Jag bara stirrade på teckningen. Så här går det väl inte att fläta ihop två bitar! Jag började läsa beskrivningen. Och gissa vad som står där? ”Så här kan man inta fläta ihop två bitar. Du måste skära upp det ena, fläta, och så klistra ihop igen.” Det blir alltså ett skandinaviskt hjärta men på ett lite speciellt sätt. (Fast det finns en vikt del bredvid, vilket kunde visa vägen till lösningen. Det avslöjar också att förlagan är hämtad från en annan bok. Utan beskrivning av tillvägagångssättet.)

Det svenska ordet slöjd lever alltså inte

längre kvar i den ungerska formen slöjd, förutom om man forskar eller hittar gamla tidskrifter, reklam och artiklar, som här från 1924.

Men fenomenet att lära sig arbeta med händerna, att planera och tillverka enkla, nyttiga föremål, lever kvar i vår och säk-

erligen många andra europeiska länders undervisningssystem. Bara under ett annat namn.

Tack, Sverige.

Text: Agnes Morandini-Harrach, Budapest
Inspirationskälla: Pedagogiska museets bibliotek

Budapest (Országos Pedagógiai Múzeum és Könyvtár). Orbán Ferenc: A hazai slöjdekészítés oktatás eredete, kezdete és története 1945-ig. ELTE, BTK Neveléstudományi Tanszék, 1988 (Den ungerska slöjdundervisningens härkomst, början och historia fram till 1945), Universitetet Eötvös Lóránd Budapest).

En ny lind för ett gammalt minnesmärke

Sensommaren 1631. Sedan mer än ett år tillbaka befinner sig Gustav II Adolf med sin här i Tyskland. Han behärskar stora områden vid kusten i norr, men det är bara ett fåtal protestantiska furstar som slutit upp på hans sida. De tongivande kurfurstarna av Brandenburg och Sachsen har inte gjort det. Men kungen behöver deras hjälp. Med lock och pock lyckas han sluta förbund med dem. Därefter vågar Gustav Adolf ta strid mot kejsarens armé.

Gustav Adolf kommer från norr mot den gamla handelsstaden Leipzig och vid Düben förenas den sachsiska och den svenska armén.

Enligt en gammal legend plågas kungen av törst när han kommer förbi i byn Krostütz. Där har man just bryggt öl inför skördefesten och räcker kungen en kanna. Han tömmer den i ett svep och ölet smakar så gott att han lägger en guldring i kannan som tack. Bryggaren å sin sida tackar kungen genom att kalla källan där han hämtar vatten till sitt öl för "Svenskkällan". (Än idag produceras öl i Krostütz och kungens bild finns på varje flaska "Ur-Krostützer".)

Slaget vid Breitenfeld den 7 september 1631 (eller den 17 september enligt vår tideräkning)

Tilly, kejsarens obesegrade fältherre, samlar sin här med runt 34 000 man norr om Leipzig. Hans fältmarskalk Pappenheim sätter eld på

en av byarna i trakten för att med röken störa den svensk-sachsiska härens uppställning.

När klockan är tolv har kungen fått de förenade arméerna med knappt 40 000 man uppställda och slaget börjar. Trots numerär överlägsenhet ser det efter ett par timmar inte lovande ut för Gustav Adolf: Tilly riktar sitt angrepp mot de sachsiska trupperna – som flyr slagfältet. Men genom snabba truppflyttningar och omgrupperingar – i skydd av krutrök och uppvirvat damm – lyckas Gustav Adolf och hans generaler vända det hotande nederlaget till en seger. Pappenheims kyrassärer rider upprepade attacker, med slås tillbaka. Slutligen tvingas den svårt decimerade kejsrerliga armén fly.

Därefter är vägen till södra Tyskland fri för Gustav Adolf, eftersom kejsaren inte har någon annan armé att ställa upp. Kungens rykte som "Räddaren" sprids snabbt i det protestantiska Tyskland – tillsammans med namnet Breitenfeld.

Breitenfeld 1831

Till 200-årsminnet av segern låter Ferdinand Gruner, godsägare i Breitenfeld, resa en minnessten på sida ägor. Precis som många av sina samtida är Gruner en stor beundrare av den svenska kungen. Med det enkla stenmonumentet, omgärdat av fyra lindar, vill han ära minnet av den protestantiske hjälten från norr, mannen som räddat de tyska protestanternas trosfrihet. Werner Konrad Ernst Heimbach från Leipzig

skriver en rimmad vers som huggs in i stenen: *Glaubensfreiheit für die Welt / Rettete bei Breitenfeld / Gustav Adolf, Christ und Held.*

Breitenfeld efter 1951

Efter andra världskriget förstatligas riddargodssets ägor, dock med undantag för minnesplatsen – som 1951 registreras på Stiftelsen Lützenfonden i Göteborg!

I januari 2018 blir ägandefrågan plötsligt aktuell när stormen "Friederike" knäcker stora grenar på en av de gamla lindarna. De vajar olycksbådande i blåsten: fara å färde för allmänheten! Vems är ansvaret? Sedan många år tillbaka vårdar medlemmar i den lokala hembygdsföreningen platsen, men, det är klart, det är bara ägaren som kan ge uppdrag om nödvändig beskärning – och som får stå för kostnaderna.

Den stormskadade linden beskärs och är nu en trädruin, ihålig och skev, men av de tyska myndigheterna klassad som en värdefull biotop som inte får fällas. Så vi hoppas att den ännu många år ska kunna tjäna som viste för fåglar och insekter – och heta sommardagar ge besökare svalka i sin skugga.

Men vid inventeringen upptäckts att en av de andra lindarna är helt murken och måste fällas! Det arbetet utförs i slutet av 2020. Så nu finns det bara tre lindar kvar! För att behålla platsens symmetri och atmosfär för framtiden, kommer Stiftelsen Lützenfonden att plantera en ny lind. Vi återkommer om detta.

Text: Maik Reichel och Inger Schuberth

Utblick Finland

Ett år av begränsningar

Coronablinkern är en app som jag har både i min egen telefon och i tjänstebil. För en vecka sedan fick jag mitt första meddelande i appen om att jag eventuellt hade blivit utsatt för coronaviruset. Jag visste genast vad som hänt för jag hade undervisat en grupp där tre av studerandena var sjukskrivna på grund av corona. Jag hade dock använt ansiktsmask i skolan och hade inga symtom, så jag behövde inte stanna hemma och vara i karantän.

Nu har vi nästan ett helt år av begränsningar och avbokningar bakom oss. Även om vi alla säkert är trötta på att följa begränsningarna som aldrig tycks ta slut, har vi finländare ändå varit ganska lydiga och ansvarsfulla. Det är nästan ingen som besöker mataffären utan att ha ansiktsmask på sig eller desinficera sina händer. Det har inte heller varit många kritiska röster i medierna som har ifrågasatt regeringens åtgärder.

Blickar man tillbaka över det gångna året märker man att det faktiskt har varit ganska stränga regler och rekommendationer som vi fått anpassa oss efter. De första rekommendationerna kom den 11 mars 2020 då det rekommenderades att man skulle hålla en meters säkerhetsavstånd till andra, undvika folkmassor och kollektivtrafik, hålla möten på distans och ställa in alla samlingar för över 500 personer. Resa skulle man inte, vare sig utomlands eller i hemlandet.

Redan fem dagar senare, den 16 mars, konstaterade Finlands regering att det rädde undantagsförhållanden i landet på grund av coronaviruset. Skolorna stängdes, likaså all offentlig service. Barn i årskurs 1–3 fick gå till skolan om det var nödvändigt för att föräldrarna skulle kunna jobba. Daghemmen hölls dock öppna. Museerna, teatrarna, biblioteken, simhallarna, sporthallarna – allt blev stängt. Älderdoms hem eller vårdanstalter skulle inte besökas. Alla som kunde, skulle börja jobba på distans.

Utöver detta begränsade regeringen rörelse mellan Nyland och resten av Finland under tiden 25.3–19.4. Beslutet gjordes för att stävja coronaepidemins framfart i andra delar av landet och därmed förhindra att sjukvården skulle bli överbelastad så att inte alla skulle kunna få den vård de behöver.

När beslutet togs var förekomsten av coronafall i Nyland mer än dubbelt så stor som i övriga Finland.

Finländare som är väldigt fästa vid sina sommarstugor hade det lite svårt med rekommendationen att inte åka till stugan. Många skulle plötsligt ha haft tid och möjlighet att påbörja stugsäsongen i förtid men då var det förbjudet. Orsaken till förbudet gällde sjukvårdens bristande kapacitet att ta hand om de insjuknade på mindre orter där sommarställena ofta ligger.

I april stängdes restaurangerna. Man fick dock hämta mat eller beställa den hem men inte äta inne på restaurangen. Restaurangerna fick snabbt hitta på olika beställningsvaror och första maj firades i många familjer med hemlevererade kassar innehållande korv och potatissallad samt mjöd och sockermunkar.

I maj kunde man äntligen så småningom börja avveckla restriktionerna och grundskoleleverna fick återkomma till skolorna för vårterminens två sista veckor. Under 50 personer kunde igen samlas och utomhus var det tillåtet att ordna evenemang för upp till 500 personer.

Under sommaren var det fritt att åka på semester i hemlandet, gå på bibliotek och även åka utomlands till några trygga länder som t.ex. Danmark, Norge och Island.

Skolorna började i augusti och endast

högskolorna fortsatte med distansundervisning. Det var väldigt få coronafall i vår skola under hösten men i början av november förvärrades situationen i Åbo igen och då var det dags att återgå till distansundervisningen. Ansiktsmask rekommenderades för alla utom barn under 12 år.

Sedan november har jag bara träffat mina föräldrar utomhus. Barn kan delta i vissa hobbyer där säkerhetsavstånden hålls och t.ex. scouterna kan ha sina möten utomhus. De vuxna får hitta på nya sätt att tillbringa fritiden. Offentliga ställen som bibliotek har begränsade tjänster och i vår skola har vi tagit i bruk en så kallad hybridmodell där varje grupp har en eller två dagar närundervisning under veckan och resten av veckan studerar de på distans. På samma sätt är det med gymnasieskolorna. Grundskolorna har närundervisning men högskolorna fortsätter med distansundervisningen.

Vi får se hur den här våren kommer att bli. Efter några svarta vintrar med knappt någon snö här i södra Finland har vi äntligen en vit och snörik vinter. I väntan på bättre tider och vaccinationerna, kan man njuta av att åka skidor eller skridskor, sticka yllesockor och läsa böcker. Snart kan vi väl ses igen?

Text: Johanna Savolainen

VACCINDEBATTEN OCH DE NYA ORDEN

Ärligt talat hade jag hoppats på att inleda året med att skriva om vad som helst förutom corona. Alla verkade ju så trötta på ämnet, och det fanns knappt någon tidning eller något program som inte tog upp detta tema. Inte ens när den allmänna vaccineringen i Ryssland började i december kände jag lusten att skriva om det. Fram tills allt fler av mina bekanta berättat att de vaccinerat sig.

Nu har ju till och med SVT:s Bert Sundström, korrespondent i Ryssland, låtit sig vaccineras med det ryska Sputnik V och skrivit om detta i en artikel. Till mångas förvåning börjar en del europeiska länder se mer och mer positivt på Sputnik och verkar glömma den kritik som vaccinet utsattes för i augusti, när det klassades som opålitligt på grund av alldeles för få tester.

För mig var det intressant att se ryssarnas inställning till vaccinet. I Ryssland är man van vid att känna en viss misstro mot staten och allt det ryska. Dag för dag växer

skaran av de missnöjda med livet här, och missnöjet täcker alla möjliga levnadssfärer.

Många (i alla fall i större välmående städer) tycks ha glömt perestrojkan, det galna 1990-talet och början av 2000-talet, då man var tvungen att köa för mjölk i flera timmar och var rädd att gå ut eftersom gangstrarna sköt på varandra på öppen gata och det saknades belysning i de flesta portarna där drogberoende gömde sig, redo att göra vad som helst för att få lite pengar till en ny dos. Nu hörs det allt oftare att "allt var bättre förr" och "titta vad bra man har det i utlandet".

Misstänksamhet mot politikerna och institutionerna har också börjat blandas med rätt populära konspirationsteorier om att världens rikaste personer drömmer om att minska jordens befolkning – delvis genom att installera 5G-tornen och delvis genom att förse alla människor med en sorts nanochip som med tiden kommer att ta över personernas hjärnor och kroppar och förvandla dem till slavar.

Coronapandemin blev paradiset för konspirationsteoriernas anhängare. Från dag ett dök det upp förklaringar hur de olika vaccinen skulle bidra till att få död på befolkningen. Enligt konspiratorerna skulle effekten inte kännas av direkt, utan komma efter flera år, då något hemligt element i vaccinet skulle lösa upp sig i kroppen och börja påverka olika kropps-

delar. Dödsorsakerna skulle bli olika, påstods det, så att man aldrig skulle kunna förknippa vaccinet med dessa biverkningar.

När jag och mina bekanta diskuterade vaccinet i maj-juni 2020 så var de flesta väldigt negativt inställda. När Rysslands Sputnik V registrerades i augusti 2020 blev många ännu mer rädda: nu fanns faran att få ett chip i sig alldeles för nära eftersom man misstänkte att vaccineringen kunde bli obligatorisk. Alla var överens: myndigheterna kommer att hitta ett sätt att tvinga folk att vaccinera sig – som till exempel att förbjuda oss att flyga eller åka tåg om vi inte har ett så kallat "hälso-pass" med våra vaccinstämplor. Dessutom vågade man inte vara "försökskanin", utan föredrog att vänta ett par år tills de eventuella biverkningarna kunde registreras.

Och sedan hände det oförklarliga. De ryska utvandrarerna, som bara för ett par år sedan kritiserade allt som kom från Ryssland, började helt plötsligt prata om att åka till Ryssland för att vaccinera sig. "Jag litar bara på det ryska vaccinet" var ett rätt så ofta förekommande meddelande i olika Facebook-grupper, skapade av ryssar som bor i andra länder. Det såg väldigt märkligt ut. Var det verkligen ett nytt informationskrig som Ryssland höll på att vinna?

I Ryssland tvekade många in i det sista. Så sent som i slutet av december, då den allmänna vaccineringen med Sputnik V redan börjat, diskuterade jag, mina studenter samt grannar situationen och planer på att vaccinera oss. Till skillnad från många av mina kompisar i andra länder som satt och väntade på vilket vaccin som helst och var lite avundsjuka på att Ryssland kommit igång med sådant var ryssarna fortfarande skeptiska. Vi tvivlade och tvekade.

I januari halkade vi in på detta tema igen. Och vips så berättar en av studenterna att han

Kö till vaccineringslokal. Bild: Denis Voronin

vaccinerat sig. Han som hela tiden försäkrat att han inte skulle göra det förrän det gått ett par år. Anledningen var enkel: han hade fått veta att han förmodligen inte längre skulle kunna jobba på distans, vilket innebar en ökad risk för onödig kontakt med andra människor när man åker till och från arbetet.

Han överlevde vaccineringen och än så länge hade det inte några påtagliga biverkningar. Det är nog detta som inspirerat de andra att tänka om angående sitt tidigare beslut. Helt plötsligt kändes det inte lika farligt att vaccinera sig. Efter att ha hört hans historia valde åtminstone tre studenter att anmäla sig till vaccinering.

Vaccinera sig kan man göra på en vanlig vårdcentral (då är det gratis), på olika privata kliniker (då är själva vaccinet gratis men man betalar för läkarundersökningen) och på mobila vaccinationsplatser (där tar man bara ett expressblodprov innan man kan bli vaccinerad). Det går förstås långsammare och i något mer begränsad skala i mindre städer och byar, men samtidigt är de sällan lika överbefolkade som exempelvis Moskva och Sankt Petersburg, där det är helt omöjligt att undvika folk vart man än går.

Många som fått vaccinet upplever att livet blivit enklare nu: de vågar resa, träffa sina vänner och släktingar och gå på kaféer och restauranger. Livet har börjat återgå till det normala. Nu undrar man bara hur pandemin kan påverka vår framtid och hur snabbt man kommer att glömma denna mardröm.

Lingvister tillhör kanske den skara som fått mest tillskott från pandemin, eftersom alla språk fått en oförutsägbart utveckling och visat sin produktivitet. Precis som svenskan har fått sina nya ord förknippade med corona, såsom hobby-epidemiolog, coronahälsning och turistkorridor, har

ryskan fått sina egna nykomlingar, delvis lånade från andra språk, men delvis skapade av ryssarna själva.

Blomstertiden för covid-orden inföll i april-maj, när alla tvingades att stanna hemma, jobba och studera på distans och när världen delades i två oförsonliga läger: de som trodde på den stora faran och de som förnekade pandemin. Än så länge är det svårt att säga vilka ord (förutom själva corona förstås) som kommer att finnas kvar i språket om ett par år, men det kan vara intressant att titta på de nyord som tillkom under år 2020.

ковидиот (covidiot) är ingenting som förvånar, för ordet finns i andra länder, men den ryska motsvarigheten till den blev ковид-диссидент (covid-dissident) – alltså, en person som aktivt motarbetar den rådande ordningen. Det var just covid-dissidenter som påstod att viruset inte fanns och alla som låg sjuka i det hade ”vanlig influensa” eller påhittade diagnoser. Bill Gates var populär bland konspirationsteoretiker och hans försök att ”sätta in chip” i alla människor för att döda dem gick också hem hos covid-dissidenter. En lite ”mildare” grupp är коронаскептики (corona-skeptiker): de tror inte riktigt på konspirationsteorin men tycker att problemet är överdrivet och det borde vara upp till var och en att bestämma det där med social distansering och munskydd. Motsatsen till dessa grupper är коронаэнтузиасты (corona-entusiaster) som följer reglerna och preskriptionerna och uppmanar de andra att göra på samma sätt.

Den som är rädd att få corona drabbas av коронафобия (coronafobi) eller короноя (coronoia – en sammansättning av corona och paranoia). Har man råkat ut för sjukdomen så börjar man av vissa kallas för ковидник (”kovidnik” – maskulint)

eller ковидница (”kovidnitsa” – feminint) – alltså, ”den som har covid”. Alternativet kan vara ett lite nedsättande ковидный (”kovidnyj” – ungefär som ”covid-drabbad”) – men detta ord har en negativ klang och uppfattas ungefär som ”pestdrabbad”.

Och till slut kommer mina personliga favoriter. Det första är карантукулы (”karantikuly”) – en sammansättning av карантин (karantän) och каникулы (lov) – det är alltså ett slags lov som alla, både vuxna och barn, fick i mars 2020, då man satt hemma i själv-isolering. Vissa började jobba på distans, men de som inte kunde göra det fick fortfarande lön av sin arbetsgivare, som i sin tur inte fick någon ersättning från staten.

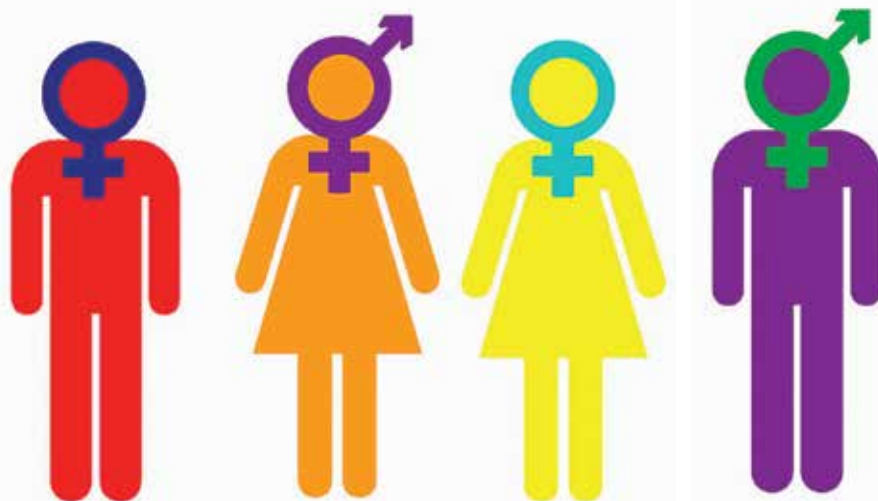
Zoom blev då så populärt att vi fick ordet зумиться (”zumitsa” – bokstavligen ”att zooma sig” – alltså, att använda Zoom). Vissa nämnde också беззумный телефон (”bez-zumnyj telefon”) – en mobil där man inte installerat Zoom, ungefär som ”zoomlös telefon”. Ordet беззумный anspelade på det redan existerande ordet, безумный, vilket betyder ”galen” och delvis återspeglar människors attityd mot detta program.

Och sist men inte minst fick vi расхламинго (”raskhlamingo”) – ett slags synonym till storstädning. Det är ingen hemlighet att många lägenheter är fulla av skräp (хлам – khlam – på ryska), så när man genom att sluta åka till och från jobbet plötsligt fick lite extra tid ägnade man sig åt att få bort det gamla skräpet – med andra ord, började man расхламлять (”raskhlamljat”) – bokstavligen ”avskräpa”) sina hem. Något som fortfarande återstår för skribenten att göra.

Text: Julia Antonova

Exkluderande språk begränsar yrkesvalet

I en av mina första artiklar under rubriken "Utblick Tyskland" så skrev jag om tyskarnas artighet och hur det tar sig uttryck i språket genom "ni" och konjunktivformer. Ett av mina exempel var "skulle Ni kunna ge mig sockret, tack?" En annan av tyskans egenarter är den enorma vikt som olika ändelser har. I den här artikeln ska vi belysa "-innen"-ändelsen och dess samhälleliga konsekvenser. Alltså den feminina formen av en del ord.

I tyskan är det möjligt att skapa feminina former av de flesta person- och yrkesbeteckningar. Det talas om Besucher och Besucherin, alltså besökare och den korresponderande feminina formen. Så även Lehrer och Lehrerin. Här finns det åtminstone en bra översättning, lärare och lärarinna. I svenskan strävar vi efter könsneutrala beteckningar och därför ska "lärarinna" ersättas av "lärare". En beteckning för yrket och dess utövare oavsett vilket kön utövaren har. En tydlig och bra lösning för svenskan. Men absolut inte för tyskan.

Om man bara använder "Lehrer" så är det å ena sidan språktekniskt praktiskt men å andra sidan utesluter det kvinnorna. Ur ett tyskt perspektiv blir kvinnorna osynliggjorda. Det finns studier som till exempel visar att om man ber barn rita en "Pilot" så ritas barnen en manlig pilot. Men om de däremot får uppgiften att rita en "Pilotin" så ritas de en kvinnlig pilot. Så argumentet att en förment könsneutral beteckning (Pilot) skulle omfatta även kvinnor stämmer alltså inte överens med verkligheten. Det är ju dramatiskt att barnen synsätt på yrkesroller

begränsas av bristande språk. I Sverige finns säkert en del liknande problem, men i allmänhet har ju jämställdhetsarbetet kommit längre än här i Tyskland. Därför är det av ännu större vikt här att språkbruket driver på jämställdhetsarbetet. Språk skapar verklighet!

För att så många som möjligt ska känna sig tilltalade har de grundliga tyskarna utvecklat ett par riktlinjer för hur man kan gå till väga. Här följer de vanligaste varianterna:

#LehrerIn – man skriver ihop de två olika varianterna. Det är viktigt med det stora I:et.

Lehrkraft – ibland kan man hitta en neutral beteckning. Då slipper man anpassa ordet. Ofta finns det fina participformer som man kan använda, till exempel "Angestellte" anställda och "Mitarbeitende" medarbetande.

Lehrer*in – i den här varianten öppnar vi inte bara upp för de två genusen utan även för alla andra. Den lilla asterisk (*) används ju när man till exempel gör en onlinesökning och inte vill begränsa sig. Asterisken står för alla möjliga ändelser som kan passa till ordstammen och därmed också i överförd betydelse för alla individer oavsett genusstillhörighet.

Lehrer_in – det lilla understrukna mellanrummet erbjuder också plats för alla som inte vill definiera sig som antingen manlig eller kvinnlig och binder dessutom samman det manliga med det kvinnliga. Eller så ser man det som en slags gräns som vill markera skillnaden mellan det manliga och kvinnliga. Ett klassiskt fall av ett "gender gap".

Det är hittills inte någon av de här varianterna som dominerar. Sedan en tid tillbaka visar journalisterna i nyhets sammanhang ofta med en liten paus mellan till exempel "Lehrer" och "In" att de använder ett inkluderande språkval. Eller man använder de helt neutrala begreppen såsom "Studierende" studerande istället för "Studenten" och "Studentinnen". "Leibniz Institut für Deutsche Sprache" som annars är pigga på att reglera allt avvaktar utvecklingen i den här frågan. Det tyder på att det här är ett känsligt och svårt tema. Ja, det hela är verkligen ett minfält.

Som svenska kvinnor i Tyskland har vi nog inte tidigare haft ett verkligt fokus på det här, kanske för att tyska inte är vårt modersmål. Men genom våra tyska väninnor och kollegor har vi förstått att det spelar roll vilka beteckningar som används. Dessutom visar studier att jobbbannonser som är formulerade så att de tilltalar både kvinnor och män leder till att upp till 30% fler kvinnor söker jobbet. Det är mer än skäl nog att anpassa språket så att jämställdheten drivs framåt.

Om du vill veta mer om det här så gå in på: <https://www.duden.de/rund-um-die-sprache/sprache-und-stil/Gendern>

Text: Joanna Michel och Annika von Redwitz – den senare konsult inom mångfald, inkludering och jämställdhet i sydvästra Tyskland.

Mitt äventyr i Sverige

Jag heter Natalia Wróbel och jag skulle vilja berätta om min livsförändrande resa till Sverige. Allt började med en sommarkurs på Billströmska Folkhögskolan, som jag deltog i. Jag blev så förälskad i Tjörn, ön där skolan ligger, att jag ville åka dit igen och spendera där lite mer tid. Snart fick jag reda på Sverigekontakts stipendium, som ger möjligheten till studenter från hela världen att tillbringa en termin i Sverige. Jag skickade min ansökan och blev en av de som fick den chansen. Nu har jag bott i Sverige i några månader och vill gärna dela min erfarenhet med er!

Varje dag går jag i Billströmska Folkhögskolan, där jag läser många intressanta ämne på svenska. Det som jag anser mest lockande är psykologi, som man inte läser i mitt hemland, Polen. Att få reda på hur våra hjärnor fungerar och vad som påverkar vårt beteende var något nytt för mig, som lät mig lära känna mig själv bättre. Men det finns ett ämne, som överraskade mig ännu mer - religion. Till skillnad från mitt hemland, läser man om alla religioner och diskuterar kring etiska dilemman. Det lät mig fundera över problem, som jag aldrig har lagt märke till.

Efter skolan umgås jag med mina nya svenska vänner. De alla är så olika och har olika bakgrunder och erfarenheter. Det är

det som kännetecknar folkhögskolor – att varje person är så unik! Tack vare mina skolkompisar, kan jag träna svenska, som aldrig har varit lika bra som idag!

En termin utomlands är också ett perfekt sätt att främja min egen kultur. På svenska lektionen hade jag en chans att berätta om en av Polens mest framstående poeter – Wisława Szymborska, som skrev några av mina favoritdikter. Det kändes så bra att hela klassen kunde läsa hennes poesi. Men inget gör mig gladare än när mina kompisar provar polska piroger och vill ha mer!

Ön som jag bor på är otroligt vacker! Så vackert att jag inte kunde avstå från att bada i havet mitt i oktober :) Och solnedgångar ser ingenstans bättre ut än på Klädesholmen, där solen reflekterar i sjön. Då och då åker jag också till andra städer som ligger nära, t.ex. Stenungsund eller Göteborg och upplever nya platser, som också är väldigt fina.

En termin i Sverige har lärt mig mycket: hur man tar hand om miljön och vad man kan göra för att bidra till en hållbar framtid. Den gjorde också att jag blev mer självständig och det viktigaste – att jag blev säker på att jag vill leva just här, i Sverige!

Text: Natalia Wróbel

Vad är det som gör att jag

känner mig svensk?

Jag sitter i vårsolen utanför vårt hus och skriver. Idag är det strålande sol och 16 grader varmt här i Bulgarien, men bara för en vecka sedan var det 10 minusgrader och en massa snö. Väderleken kan förändras snabbt. Om några dagar kanske vi har vinterväder igen, så det gäller att ta tillvara på de där härliga solstunderna. Fåglarna kvittrar i träden och snödropparna blommar, våra katter ligger och dåsar i solskenet och jag njuter av sol, värme och en kopp Gevalia.

På sommaren har vi många soltimmar här i södra Europa och det är underbart. Sedan jag var liten har jag fått inpräntat i mej att när solen skiner måste man gå ut och ta tillvara på det vackra vädret. När jag och min syster var små och satt inne och lekte under vackra sommardagar, så sa alltid våra föräldrar förebrående: "Hur kan ni sitta inne när det är så fint väder? Gå ut med er!" Det där har fastnat, och jag får fortfarande dåligt samvete över att vara inne när solen skiner. Vi svenskar älskar solen, eller hur?

Vad är det som gör att jag känner mej svensk?

Den senaste tiden har jag funderat på vad det är som gör att jag känner mej svensk. Vad är det som gör att jag efter alla år utomlands fortfarande känner mej så starkt sammankopplad med Sverige? Är det mitt röda svenska pass som ligger i en byrålåda? Är det den blågula lilla träflaggan, dalahästen och ljuslyktan från Rörstrand som står på hyllan i vardagsrummet? Är det pärlsockret och Gevaliakaffet i skafferiet eller Carl Larsson-tavlan på väggen och de svenska sångböckerna på pianot? Att vara omgiven av en massa svenska saker gör mej väl inte mer svensk?

Avståndet hem

Det har gått ganska många år sedan jag som ung och nyförälskad flyttade till Bulgarien. Då kändes det där avståndet mellan Sofia och Västergötland så otroligt stort, de där 2 500 kilometerna var väldigt långa. Mina första fyra månader i landet kändes som en hel evighet. Jag pluggade bulgariska på universitetet i Sofia och förutom min då ganska knaggliga bulgariska så pratade jag enbart engelska med människorna runt omkring mej. När jag kom hem till Sverige för att fira jul kändes det så konstigt att prata svenska. Det var svårt att hitta rätt ord, och när folk frågade om jag trivdes i Bulgarien så skakade jag bara på huvudet. (I Bulgarien menar man "ja" om man skakar på huvudet, och om man nickar betyder det "nej").

Kontakten med Sverige

När jag flyttade ner till Bulgarien hade jag just skaffat mej en e-mejladress, men vad

hjälpste det när ingen av mina vänner där hemma i Sverige hade någon e-mejl? Jag hade även tillgång till fax på min mans kontor, men vem av mina vänner ägde en fax? Det var brevskrivning per post som gällde, men det var osäkert – ibland kom breven fram och ibland inte, och ibland kom de fram skrynkliga och öppnade.

Varje lördag brukade jag ringa hem till mina föräldrar. Jag ringde upp på min svärmors telefon, en svart gammal apparat med nummerskiva. Det tog lång tid att slå alla siffror, och ibland när man hade kommit halvvägs började det tuta, och det var bara att börja om från början igen. Ibland gick det inte att komma fram överhuvudtaget och ibland blev man inkopplad i ett annat samtal med främmande människor.

Så mycket Sverigebesök har jag inte haft under åren. Det kanske beror på att jag bor i ett f.d. kommunistland i Östeuropa. Bulgarien är ett otroligt vackert men fortfarande ganska okänt land för svenska turister, och Sofia är tyvärr inte ett lika exotiskt resmål som t.ex. Paris eller Rom. Hade man bott i närheten av ett attraktivt turistmål kanske man hade varit väldigt populär bland sina vänner och fått bistå dem med gratis helpension.

Är kungen det svenskaste av allt svenskt?

Under några år bodde jag och min man längst nere i södra Bulgarien, nära den turkiska gränsen, där vi arbetade med humanitärt hjälparbete. I detta avlägsna hörn av Europa kände jag mej om möjligt ännu längre bort från civilisationen i Sverige. Att jobba bland dessa fattiga människor – turkar, romer och pomaker var väldigt fjärran ifrån den svenska vardagen.

När vi bodde där fick vi en inbjudan från den svenska ambassaden i Sofia. Kungen och drottningen skulle komma på statsbesök till Bulgarien, och vi svenskar inbjöds till en mottagning på residenset för att hälsa på dem. Detta var förstas en stor högtidsstund, men gjorde det mej mer svensk att träffa kungen? Nej, faktiskt inte. Dagen efter mötet med kungen och drottningen åkte vi tillbaka söderut igen, och satt på nytt på golven hemma hos de fattiga människorna som vi

besökte ute i byarna och jag kände mej inte ett dugg mer svensk än innan.

Genom vår hjälporganisation har vi under åren haft mycket kontakt med Sverige, och i samband med våra projekt har vi haft besök både av svenska ambassadören och av ministrar som t.ex. Ylva Johansson och Åsa Regnér. Det var en upplevelse att tillsammans med dem åka genom de fattiga bostadsområdena i ambassadörsbilen med den svenska flaggan fladdrande på motorhuvuven och poliseskort med blinkande blåljus framför oss och bakom oss, men gjorde det mej mer svensk? Nej, jag tror inte det.

Vad får våra barn att känna sej svenska?

När våra barn föddes kändes det helt naturligt för mej att bara prata svenska med dem. Den där moderskänslan längst inne i mej lockade fram svenskan som jag inte använt på flera år, och jag sjöng och pratade svenska med barnen dagarna i ända. Jag ville ge dem så mycket som möjligt av "Sverige". Allt eftersom barnen blev äldre började jag sakna svenska barnböcker, och min mamma fick i uppdrag att varje år på bokrean köpa allt som var läsvärt. Mina resväskor var alltid fulla av böcker när jag åkte från Landvetter till Sofia. Jag köpte även videofilmer och audiokassetter, spelade in Bolibompa och prenumererade på Bamse. Vi hade högläsning, bakade bullar och semlor och småkakor, åt lördagsgodis, pysslade och sjöng svenska sånger. Jag ville ge dem lite av "allt det där svenska", något som är svårt att sätta fingret på exakt, men kanske att det är en kärlek till Sverige och en stolthet över att vara svensk.

Internet

Tänk vad allt har förändrats de senaste åren genom internet! Vilken tillgång vi har! Världen har krympt, och det känns som om avståndet till Sverige har minskat. Vilken skillnad det är idag, jämfört med bara några år tillbaka. Genom Messenger och FaceTime kan vi ha videosamtal med våra vänner och släktingar där hemma, hur ofta och hur länge vi vill, helt gratis!

När jag berättar för mina barn hur det var när jag var i deras ålder, och att jag varken hade internet eller mobil, så tittar de konstigt på mej och de kan nog inte riktigt förstå. Ett

Vy över Sofia

liv utan internet är antagligen i deras uppfattning som ett liv i svartvitt från stenåldern, där man lagar mat över öppen eld och kör sådana där bilar som familjen Flinta hade.

Nu kan jag genom Facebook och Instagram dagligen få reda på vad mina vänner där hemma i Sverige gör, vad de äter till middag, vem som har fått barn och vem som är på gymmet med ny outfit. Dagligen kan jag gå in på SVT och läsa vad som händer i Sverige, och jag behöver inte längre vänta på de traditionella lördagssamtalen till mina föräldrar för att få reda på vad som hänt där hemma. Jag kan till och med gå in på Nya Lidköpings-tidningen och läsa om böndernas problem och om pensionärsföreningens årsmöte. Det finns ändlöst med program och poddar som man kan lyssna på via Spotify, och vilken värld som öppnas upp i och med fiber och digital-TV! Hemma hos oss kan vi nu bland alla tusentals kanaler även välja mellan många svenska kanaler och vi ser ofta på svenska filmer.

Under de senaste åren har avståndet till Sverige krympt genom alla nya flygbolag som erbjuder billiga flighter och det har blivit smidigare att resa, men när covid förra året dök upp blev genast avståndet hem längre igen med alla stängda gränser och krav på PCR-test. Många av oss har inte kunnat resa hem för att träffa våra föräldrar och närmaste släktingar det senaste året p.g.a pandemin, vilket är sorgligt.

Kontakt med andra utlandssvenskar

Här i Bulgarien finns det inte många svenskar, och jag blir så glad om jag hör någon i närheten som pratar svenska. Jag kan inte låta bli att börja prata med dem, trots att jag inte känner dem och trots att mina barn tycker det är superpinsamt. På det här sättet har jag lärt känna många svenskar och fått flera goda vänner. Det gäller att ta till vara på tillfällena vi får! Jag är också så tacksam över kontakten jag har med alla härliga utlandssvenskar i andra länder, speciellt mina lärarkollegor på svenska skolor runt om i världen. När jag pratar med dem känner jag alltid att vi har så mycket gemensamt!

Att få dela med sej av svensk kultur till andra

Under åren som gått har jag upptäckt att jag känner mej som mest svensk när jag får dela med mej av "det där svenska" till andra. Att få berätta om Sverige och svenska traditioner för någon, eller att få bjuda någon på typisk svensk mat. Det är så underbart att få undervisa mina elever på Svenska skolan och dela med mej av svensk kultur till dem, att få berätta om dalahästar och lussekatter, midsommar och vikingar och att föra våra svenska traditioner vidare.

För något år sedan fick jag en förfrågan om att medverka i bulgarisk TV för att berätta lite om Sverige och svensk kultur. Det var ett direktsänt program söndag förmiddag på den nationella tv-kanalen. Det var förstas lite pirrigt och nervöst att vara med i direktsändning, och att det dessutom skulle vara enbart på bulgariska gjorde mej

inte lugnare, men åh, vad jag tyckte det var kul att få berätta om Sverige. Jag tog med mej min dotter Emma som klädde upp sej till Lucia (trots att det var mars månad) och sju sorters kakor som jag bakat. Jag tog också med mej en hög Astrid Lindgrenböcker och massa svenska uppfinningar som vi använder i vardagen - dragkedja, tändstickor, wettexduk, Tetra Pak, skiftnyckel och Celsiustermometer. Med lite rekvisita till hands gick det lätt att prata på, och efter sändningen blev kameramännen väldigt glada över att få smaka på den ätbara delen av rekvisitan.

Med tiden har jag insett att det inte är avståndet mätt i kilometer till Sverige som avgör hur mycket vi känner oss svenska, eller hur länge vi bott utomlands. Det beror snarare på hur mycket vi delar med oss av allt det svenska vi har till människor runt omkring oss. Nu har jag suttit länge här ute i solen och skrivit. Jag har säkert fått en massa nya fräknar på näsan och en stor dos D-vitamin. Det gäller att ta till vara på de soliga stunderna här i livet – och att då och då dela med oss av lite svensk kultur till människorna runt omkring oss!

Text: Ann-Kristin Stefanov, Sofia, Bulgarien

Nya spännande böcker från Sverige!

Emma Frans
Alla tvättar händerna

Mats Strandberg
Konferensen

Jens Lapidus
Paradis City

Frida Svanberg
Veganska godsaker

bokus

Gå in på bokus.com och välj bland över 10 miljoner titlar till ytterst låga priser. Där framgår det även vilka länder vi levererar till.

Dialekten i Gammalsvenskby

Att göra den negligerade rösten hörd. Om dialektordboken.

I föregående artiklar behandlade jag substantiv i dialekten. Här ska jag berätta om mitt arbete med en ordbok över dialekten. Avsikten med de här artiklarna är att ge en kortfattad belysning av dialekten steg för steg och att berätta om Gammalsvenskby-projektet i en allmänt tillgänglig form.

Joseph Justus Scaliger (1540–1609), en av de mest framstående renässansfigurerna, sade: *Lexicographis secundus post Herculem labor* (Lexikografens arbete är det andra efter Herkules). Att göra en ordbok är verkligen en arbetskrävande uppgift både när det gäller innehåll och den tekniska sidan. Idén att göra en ordbok över dialekten fick jag 2013, i själva byn. Vid en viss tidpunkt blev det klart att det fanns tillräckligt med material för ordboken, så jag kunde börja skriva texten. 2018 fick jag inbjudan från Riksföreningen Sverigekontakt och Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet, att fortsätta arbetet med ordboken och databasen i Göteborg. Jag är mycket tacksam mot Bo Ralph och Lars Bergman för det. Jag skulle också vilja tacka Anna Hannesdóttir och Henrik Rosenkvist som skickade indjudan från universitetets sida. Idag är arbetet med ordboken nästan avslutat och detta år kommer ordboken att skickas till förlaget.

Ordbokens struktur och innehåll

Ordbokens metaspråk är engelska, dvs. ekvivalenter till dialektord, översättningar till användningsexempel och allt annat är på engelska. Ordboksartiklarna består av följande delar: 1) uppslagsord, 2) fonetisk transkription (om den behövs), 3) upplysningar om ordklass och böjningsmönster, 4) engelsk ekvivalent, 5) användningsexempel med meddelarens initialer, 6) lista över sammansättningar, 7) alla böjningsformer (om de är kända), 8) standardsvenskans motsvarighet (om den finns). Ordboken har en inledning med information om dialekten och en grammatisk översikt. Det finns två register. Det första ger svenska motsvarigheter (dessa kallas **kognater**) med principen »sv. *hjon* : dial. *sjün*». Det andra är faktiskt en omvänd ordlista med principen »eng. *people* : dial. *fol*».

Ordbokens källa

Ordboken har mycket tydliga gränser när det gäller det material som den innehar. Det är material som jag samlade under mitt fältarbete i byn från 2004 till 2013. Jag gjorde tio resor dit som vanligen var två-tre veckor långa. Antal dialektalare då var inte fler än 20 personer. De var inte alltig-

enom lika med avseende på sin kunskap om dialekten. Det fanns flytande talare och så kallade semitalare. De har tydliga skillnader i grammatiken och ordförrådet. Följaktligen kan man tala om två dialektvarianter, dvs. den som talas av de flytande talarna och den av semitalarna. Min ordbok är en ordbok över de flytande talarnas variant. Mina tre huvudmeddelare var Anna Lytko, Lidia Utas, Melitta Prasolova. Den största andelen av materialet fick jag från Lidia Utas. Hon hade en framstående minnesförmåga. Jag tycker om att berätta hur jag en gång bad henne att ange något ord och hur hon sade: »Nu frågar du det, och sista gången som jag hörde det här ordet var från min mormor för sjuttio år sedan» – *sjütte ör debäks*. Dessutom hade hon tydligt uttal och kunde upprepa samma ord eller sats flera gånger så att jag kunde förstå ordentligt alla dess element, skriva ner den och kontrollera allt. Under intervjuernas lopp började Lidia Utas efterhand själv ange nya ord, anföra användningsexempel, peka på oriktigheter och luckor och har på så sätt blivit deltagare i sitt eget språks beskrivning. Intervjuer med Melitta Prasolova har också givit värdefullt material: det är nya ord, grammatisk information, användningsexempel och mycket intressanta och historiskt sett betydelsefulla berättelser. Eftersom jag ursprungligen inte hade någon kunskap om dialekten, var det viktigt i början att få kunskap om grammatiken, dvs. få reda på böjningstyper, skriva ner de mest användbara orden. I detta avseende var Anna Lytkos roll ovärderlig. Det var hon som skapade underlag för min kännedom om dialekten. Jag kan heller inte undgå att omnämna Anna Portje. Jag har inte spelat in många intervjuer med henne (hon avled 2008), men jag minns hennes uppriktiga intresse för dialektens studie. Hon undrade varför jag bara frågade om enskilda ord och deras former och hon sade »fraser, skriv ner fraser!» Ur språkvetenskaplig synpunkt var det en helt riktig intuition eftersom fraser, meningar och ordanvändning är precis det som ofta fattas i dialektordböcker. Vi har grammatiker, ordlistor, i bästa fall några texter men vet ofta inte hur ord används när man talar dialekt. Jag är glad att Anna Portjes önskan inte blev ohörd därför att ordbokens omfång utgörs huvudsakligen

av användningsexempel. Och jag kommer ihåg hennes sorgsenhet över det att dialektens studie började så sent: »Varför är det så sent?»

På det hela taget är meddelarnas roll lika viktig som forskarens. Dialektens beskrivning blev möjlig endast genom deras engagemang och positiva inställning och är i detta avseende deras prestation.

Är ordboken fullständig?

»Dialekten» i det här sammanhanget är en viss konvention och abstrakt uppfattning. Jag beskriver inte allt som är potentiellt möjligt och kan teoretiskt förekomma utan anföra bara det som förekommit i konkreta intervjuer. Det är oundvikligt. Strängt talat, är det inte en ordbok över »hela dialekten» utan en ordbok över det material som erhållits i intervjuer med några (praktiskt taget tre) talare under perioden 2004–2013. Naturligtvis uppstår här en fråga om hur omfattande vår kunskap om dialekten är och hur fullständig ordboken är. Antal uppslagsord (de kallas även **lemma**, i singular ett **lemma**) är mellan 4000 och 4500, om man bara räknar unika ord och inte fraser av typen »stiga av» (dvs. bara »stiga» och »av» räknas, men inte »stiga av»). Idealiskt vore om talarna inte bara uppträdde som informater utan även sysslade direkt med att sammanställa ordboken och dess elektroniska databas. Sådana exempel finns. Herbert Lagman, den framstående dialektforskaren, var själv talare av en estlandssvensk dialekt. Tyvärr är det inte alltid möjligt och i vårt fall var det helt uteslutet. I början gav varje intervju en stor mängd av nya ord och ordformer. Men undan för undan blev deras antal mindre och mindre. I intervjuer från det sista året blev nya ord en stor sällsynthet trots att jag skrev ner berättelser och meningar om absolut alla sfärer som var tillgängliga för dialektalarna. Det ger anledning till att anse att när det gäller ordförrådet är det känt till större delen. Att skaffa en uttömmande lista är i princip knappast möjligt. Det är följden av själva sättet att skaffa information under fältarbete därför att det alltid finns en viss möjlighet att ett visst ord inte använts i en intervju och därför inte tagits med.

abborre *abbor* m. 2. Rv II 35. — **abborr-gräs** *abbor-græs* n. 1 a sjögräs. trol. = älggräs. Pk. FrV: Potamogeton perfoliatum. — **nät** Rv II 37 *äbrarnätter* [pl., väl tryckfel för äbbar-]. — **släk** *abbar(-)släk* n. 1 a ett slags huvstäng. S.

abc-bok *gbe(b)g-bok* f. 4 n. — **abc-boks-hane** *gbe(b)g-boks-hana* m. 3 tupp på sista sidan i abc-boken; om barnen se på tuppen, innan de ha läst igenom hela boken, bli de dumma. *han är som en gbe(b)g-bok-hana* om livlig och skälmaktig pojke.

Abraham se Lill-Abbas. — ?**Hitt** *ababe* en skogstrakt mellan Österby och Pasklep; jfr al II.

absat, apsat estn. (Absatz) *apsat*, -ad, Ri äv. *apsat* n. 1 klack på sko. S. Jfr stövel-absat.

Adam *gda*, äv. *gdo* (estn. Adu) och *gde* (smekform). Rv II 13. Jfr Havsands-, Örjans-Adams.

aderton *afan* S. — ?**Hitt** äv. *afan*, -ag svordom. *hala afan* vad sjutton. Jfr lutan. — **aderton-pasmor-sked** lb *afanpasmor-skof* f. 1 vävsked som rymmer 18 pasmor garn.

adertonde *afand*, S.

adjö *adé*, lb *adys*, första gången i Klottarp under 1870-t. Jfr farväl, gudsigne.

advent *deant* f. 1 ut.pl. lb: under *advente* fick man inte lala bögt eller skraka ute på kvällen; under adventstiden skulle någon gång fyra jungfrur utan huvud ha synta springa längs bygatan.

advokat (estn. ad(v)okat) *afol-kgf*, *afor-kgf* m. 2 och 1.

affe ty. *af* m. 2, m 1 och n. 1 apa, äv. som skällsord. Jfr apa. — **affe-bur** *af-bur* m. 1. — **ledare** *af-larar* m. 2 en som förevisar apor. Jfr björn-ledare.

afon *afar* m. 2 eftermiddag.

afst i går eftermiddag. Lgn: i eftermiddags. S. Jfr helgblaga-, jul-, påsk-afon, god-afon. —

afon(s)-bön *afas-ben* f. 2. — **afon** *afas-mot* n. 1 arbetstid från middagen till kvällen. Jfr under hö-göra, kartoffel-sätta. — **vard** *afas-vođ*, *afasvođ* m. 1, kl. 5 e.m. om sommaren. S. — **wardsäta** v.-s. *afasvođstai-tien*.

aga s. och v. *ag* f. 2 ut. pl., sv. 1. Jfr stupa v., vildja s., äv. oagad.

agn *gn* f. 2. lb: *gn* *läpps e qnana*, i år slippes det agnarna (rågen är väl växt). Rv II 52, 299, 315. S. Jfr böns-, havre-, korn-, lin-, rågs-, sädes-, ärt-agnar. — **agn-bröd** lb *gn-brö* se under agnig. — **kätte** *gn-*

a, pron. pers. Hon, henne. N

a, konj. Men. G (ry. a).

abbar, pl. *abbarar*, m. Abborre, peca fluviatilis. RW

abbar, pl. *abbarar*, m. se föreg. N

ababain, pl. -er, m. Apelsin. G

Abdölös l. *Abdölös*, pl. -iar, m. 1)

Aprikosträ. 2) Aprikos. G (ry. *aprikos* l. ty. *aprikone*).

adorta, räkn. Aderton. GR

adortand, räkn. Adertonde. GR

af, ut. pl. f. Akt, blott i tla. *gifva af* *af* *af*: gifva akt på. N

afan, pl. *afar*, m. Afon. ORW

afar, pl. *afarar* DNRW l. *afar* G, m. Afon.

afvaran, ut. pl., m. Afvarodand. D

afstaiön, pl. -staiönar, f. Afstoustjärna. G

afstasvöd, pl. -svödor, m. Afstouvard. N

agorta l. *agortan*, räkn. Aderton. D

agortand l. *agortandö*, räkn. Adertonde. D

agn, pl. *agnar*, f. Agnar. RW

agnbitt, pl. -bittar, f. Förvaringsrum för agnar vid sidan af lo-gen. R

ah, interj. Aek. G

ahäl, pl. *ahälar*, m. Hjulaxel. W

akt, ut. pl. f. Akt, blott i tla. *gifva akt* *af*: gifva akt på. DRW

akter, pl. *aktrar*, m. Akter. NO

ai, pl. *aiar*, f. Nedre föll i skoning

(offast med färgadt hand) på en kvinnokjortel. W (estn. ai: näh-veerk).

ai, pl. *aiar*, f. Ö. Rågöarna kallas vanl. blott *aiar*. NO

ai N 1. *ai* O, oböj. adj. Egen.

ai, interj. Aj. G

aihöföds, best. form. n. Rågöarnas invånare. NO

aiöman, pl. -ömaner, m. Släkting.

aiö, pl. *aiöer*, n. Ätt, släkt. N

ai gösta, interj. Aj Jesus. G

aiödar, l. *aiö*, n. *aiö*, adj. Befryndad. Ordet brukas blott predikativt och fristående. N

aiök, pl. *aiökar*, f. Ek, quercus robur. NO

aiök, pl. *aiökar*, m. Häst. NO

aiököad, pl. -ökar, f. Ekällon. N

aiököök, pl. -ökar, f. Ekällon. N

aiök, pl. *aiökar*, m. Eld. NO

aiökstäl, pl. -stäl, n. Eldstäl. O

aiökstälkar, ut. sg., f. Säl, flinta m. fl. tillbehör för att slå eld. O

aiökstäl, pl. -stäl, n. Ängfartyg. NO

aiökstäl, pl. -stäl, n. Flinta. O

aiökstäl, pl. -stäl, n. Flinta. O

aiökstäl, ut. pl., n. Öselbo. NO

aiökstäl, pl. -stäl, f. Kvinna från Ösel. NO

aiökstäl, pl. -stäl, n. Öselbo af munkön. NO

aiökstäl, pret. o. sup. *aiökstäl*, vb imper.

Vara norrken. NO

aiökstäl, pl. *aiökstäl*, n. Norrken. N

aiökstäl l. *aiökstäl*: Bynamn. N

aiökstäl, pl. *aiökstäl*, f. En, Juniperus communis. NO

(t.v.) Utdrag ur Gideon Danells ordbok; (t.h.) Utdrag ur Herman Vendells ordbok

En ordboks fullständighet skapas inte bara av ett högt antal uppslagsord. Det är också viktigt att veta hur orden används. Mitt syfte var att få åtminstone ett användningsexempel för varje ord, och det var önskvärt att exemplet inte är påhittat av mig och sedan översatt av meddelaren utan är taget från spontant tal. Det bästa är när varje ordform har ett användningsexempel, dvs. hos substantiv är det inte bara »fisk», utan även »fisken», »fiskar», »fiskarna». Det är viktigt för vår kännedom om dialektens grammatik. Men det går också att säga att vissa former är av större värde än andra. Av största värde är de som inte förekommer så ofta. I dialekten är det exempelvis pluskvamperfekt (»jag hade gjort») och particip. I praktiken var allt detta inte alltid möjligt och några ord har inga exempel alls, fast sådana är inte talrika. I några fall var ett visst ord bekant för talarna, men de kunde inte ge något användningsexempel.

Jag skaffade användningsexempel genom följande tre sätt. Det första var när jag själv hittade på en fras eller en sats och bad talarna att översätta den till dialekt (inputtspråket var vanligen ryska). Det är bättre än ingenting, men i detta fall finns en möjlighet för meddelarna att påverkas av syntaxen och uttryckssättet av inputtspråket och att »konstruera» fraser. Därför bad jag dem att berätta själva. När vi till exempel kom på ordet »kvarn», bad jag dem att berätta för mig om kvarnen i byn. När vi studerade ordet »pannkaka», berättade de om hur man brukar baka pannkakor. Det gav många nya ord och fraser i ett mer eller mindre naturligt sammanhang. Den tredje källan var längre berättelser om gamla tider. Jag bad Lidia Utas och Melitta Prasolova att berätta så mycket som möjligt

om det förlutna. Som resultat har det sammanställts en ganska lång text som omfattar perioden från slutet av 1920-talet (de tidigaste minnena) till slutet av 1950-talet. Sedan, när jag jobbade med ordboken, tog jag användningsexempel från denna text.

Är ordboken pålitlig?

Ordboken behandlar bara den nutida dialekten, nämligen dess tillstånd 2004–2013. Därför tog jag inte med de ord som finns i Herman Vendells Ordbok över estladsvenska dialekter (1886) och i ordböcker över besläktade dialekter (t.ex. Gideon Danells Ordbok över Nuckömålet, 1951) och som inte är kända för nutida talare. Parentetiskt måste jag säga att det antal ord som finns hos Vendell men som inte är bekanta för mina meddelare är enormt. I intervjuerna har vi gått igenom den största delen av Vendells ordbok (den användes också som utfrågningslista). Frånvaro av ord kan bland annat bero på den omständighet att i Vendells tider var dialekten det dominerande språket i byn, medan för dagens talare har det sedan länge inte varit det. Många ord torde ofrånkomligt ha kommit ur bruk. Lyckligtvis var både Lidia Utas och Melitta Prasolova »ärliga» informanter; i det att om de inte kunde ordet sade de direkt till om detta och låtsades inte som om de visste mer än vad som var fallet. Ibland sade Lidia och Melitta att de hade kanske hört ordet men var inte säkra på vad det betydde. Ett sådant ord är *ginfäre* »äktenskapsmäklerska»; betydelsen var meddelat av Anna Lytko. Sådana ord är inte talrika (det var inte lätt för mig att hitta det här exemplet!) Ett annat exempel är *sköp* »skepp», uttalat av meddelarna med kort *p*. Det här ordet har aldrig förekommit i något sammanhang och har

inga bra användningsexempel. Det förekom bara som svar på frågan om de kunde detta ord när vi gick igenom Vendells ordbok. För »skepp» finns det faktiskt inget inhemskt ord, man använder ryskans *parohód* som betyder »ångbåt»: *Tër kéd parohóda po Neppär* »Där körde ångbåtarna på Dnjepr». Det finns också ordet *böt* eller *böd* (uttalas så av Lidia Utas), med bara ett exempel: *Tom komm näst oss ot Stockholm ive häve me böm* (M. Prasolova) »De kom till oss till Stockholm över havet med båten» (från Gotland; det kan vara ett standardsvenskt ord i denna kontext). Substantivet *lusk* är vanligt, men det betyder endast »mindre båt», inte »skepp». Det är svårt att säga om ordet *sköp* verkligen existerar i dialekten, men jag har tagit med det i ordboken – inte utan tvekan. Men i alla fall är sådana exempel som *ginfäre* och *sköp* exotiska och utgör inte en betydande del i ordlistan.

Å andra sidan bör man kanske inte vara alltför kritisk inställd till informanterna. Jag har lärt mig detta av två exempel. Substantivet *skē* »skodon som man hade på sig i slaskigt väder» förekom hos bara en meddelare. Men det är inte spökord eller förvridning av *sko*, utan ett gammalt ord med sådana respektabla kognater som fornisländskt *skæði* »stycke skinn ur vilket man kan sy skor», färöiskt *skæði* »stycke skinn för skodon; sko av läder», norn (det nordiska språket talat på Shetlands- och Orkneyöarna) *skodilepp* »gammal, sliten, formlös sko». Substantivet *jokk* »sumpmark där man kan drunkna» har också förekommit hos bara en talare. Det har en oväntad parallell i svenskan *jokk* eller *jäkk* »fjällback», ett samiskt ord i svenskan som förekommer som provinsialism. Självklart kunde inte talarna av dialekten i Gammalsvenskby kontakta samer. Men igen är det inte ett spökord hämtat ur

någon ordbok utan lånord från komi, ett finskt-ugriskt språk besläktat med samiska. Gammalsvenskbysvenskarna var i kontakt med komi när de var i exil i Komi-regionen i slutet av 1940-talet.

Vad beträffar fraser, satser och meningar, finns det i ordboken inte en enda fras eller sats som konstruerats av mig själv. Alla exempel utan ett enda undantag kommer från dialekttalarna och intervjuerna är inspelade och bevaras som mp3-filer. Alla satser som anförs som användningsexempel var kontrollerade med informaterna. Varje års material gicks igenom tillsammans med dem under följande resor till byn. Om det uppstod svårigheter och oklarheter när jag gjorde transkribering och översättning, redde jag upp alla problem genom att fråga meddelarna igen: det finns inget annat pålitligt sätt att bli av med oklarheter.

Om användningsexempel i ordboken och skillnad från »vanliga» ordböcker

Den omständighet som bestämt ordbokens innehåll är det att det inte finns en annan publicerad ordbok över dialekten. Samlingar av dialektord gjorda av Anton Karlgren, Jan Utas, Nils Tiberger var inte publicerade och bevaras som manuskript. Det innebär att ordboken måste vara så omfattande som möjligt. Det finns ju ingen annan källa! Därför är ordboken inte helt lik en vanlig tvåspråkig ordbok. Den största olikheten utgörs av användningsexempel. Den vanliga ordboken behandlar praktiskt taget obegränsat material av ett levande språk, så det är inte nödvändigt att anföra sådana exempel som »högt träd» eller »grönt träd» eller illustrera ett sådant verb som »bli» med adjektiv eftersom detta verb finns i ett givet språk (»bli kallt», »bli mörkt» osv.). När det gäller ett »vanligt» språk, så kan sådana fraser (de kallas **fria** eller **icke-bundna** fraser) lätt genereras av dess talare och även av dem som lär sig detta språk. Av denna anledning betraktas fria fraser som onödigt tyngd i »vanliga» ordböcker, särskilt om sådana fraser är orimligt talrika.

Ett »vanligt» språk ger obegränsat material och är i detta avseende ett öppet system, så det är praktiskt omöjligt att göra listor av fria fraser: vi kommer då att få fram enorma förteckningar som i många fall inte kan bli fulla. En helt annan situation är det med den nutida dialekten i Gammalsvenskby. Då man inte har några andra källor för den, är sådana fraser nyttiga och värdefulla, det finns ingen annanstans som vi kan hämta dem från. Dessutom är dialektens material inte ett »öppet system». Trots dess betydande omfång är det naturligtvis begränsat. Följaktligen måste hela detta material vara analyserat, inventerat och taggat. När det gäller verbet »bli» i dialekten har det förekommit med 34 adjektiv, och de kan vara förtecknade: **blī allan** 'ta slut', **blī argār** 'bli arg', **blī**

armare 'bli magrare' (inte »armare«!), **blī blīndār** 'bli blind', **blī blīūtār** 'bli våt', **blī dēār** 'dö' (om människor; om djur säger man dāi 'ö), **blī dummār** 'bli galen', **blī fast** 'bli stängd', **blī fēdār** 'bli född', **blī fādes** 'bli färdig', **blī gamlare** 'bli äldre', **blī hēgäre** 'bli högre', **blī hējjande** 'bli hängande; fastnade', **blī häitār** 'bli het', **blī kallt** 'bli kallt', **blī lēgäre** 'bli lägre', **blī lūsst** 'bli ljusst', **blī mättār** 'bli trött', **blī mörft** 'bli mörkt', **blī rādār** 'bli glad', **blī räddār** 'bli rädd', **blī sjūkār** 'bli sjuk', **blī sjūran** 'bli sur', **blī skarpār** 'bli hård', **blī skimlatār** 'bli möjlig', **blī starkār** 'bli frisk', **blī stilla** 'bli stilla', **blī stimndār** 'bli tät', **blī stōande** 'stanna', **blī svāgäre** 'bli svagare', **blī svālan** 'svalna', **blī tjākkäre** 'bli tjockare', **blī varmt** 'bli varmt', **blī vōtār** 'bli våt'.

När jag sysslade med användningsexempel hade jag hela tiden två frågor: vilka exempel måste jag välja och i vilken ordning ska jag ställa dem? Jag brukade välja de exempel som verkade vara mest »intressanta» och »belysande». När det gäller deras ordning, så för till exempel verb anförde jag dem beroende på morfologi, dvs. exempel med presens går först, därefter preteritum osv. Jag måste säga att de här principerna inte var bra, särskilt inte den förra, eftersom valet av exempel skedde subjektivt och det gick inte alltid att förklara varför just det och inte något annat exempel valdes. Subjektivitet och otydliga kriterier är det som måste undvikas i en vetenskaplig beskrivning. För det andra, uppstod det ofta långa obrutna textstycken med exempel, vilket gjorde läsningen väldigt svår. Texten i ordboken bör vara tilltalande och ska inte skrämja bort användaren (och recensenterna!). Alltför långa stycken av obruten text är besvärliga. Det föll mig också in att ordboken inte återspeglade frasnivån. Det fanns ord och satser men inte fraser. Genom att framhäva fraser kan man bringa bättre ordning i användningsexemplen eftersom de kan anföras utifrån de fraser som de innehåller! I februari 2020 förstod jag att texten måste omarbetas. För varje ord anges nu de flesta (i många fall alla) användningsexempel, vilket tar bort subjektivitet. Jag har också urskiljt mer eller mindre fasta fraser (de kallas **kollokationer**) för varje uppslagsord. Att framhäva kollokationer innebär en viss subjektivitet igen, men jag försöker reducera det till ett minimum. Till exempel har vi ordet *slāa* 'slåde» i dialekten. Man kan fråga sig vad man kan göra med släden överhuvudtaget och sedan titta vilka uttryck för detta det finns i intervjuerna. Det tillåter en att skapa en utomordentligt intressant bild för varje ord. Den här bilden är ett element i det som kallas **lingvistisk världsbild**. När det gäller »slåde», så är det *slāa o āik* 'slåde och häst', *po slāan* 'på släden', *kēr nōn po slāan* 'köra någon på släden',

kēr mā slāana 'köra med slädarna', *lāgge 'upp nōn po slāan* 'lägga upp någon på släden', *sāte 'upp nōn po slāan* 'sätta upp någon på släden', *tōa 'upp nōn po slāan* 'ta upp någon på släden'. Och alla dessa kollokationer har minst en illustrerande sats. Ordboken blir faktiskt inte bara en samling dialektord utan kommer att återspegla historiska och nutida förhållanden i byn och berättelser om människoliv. I detta avseende kan man kanske kalla den en encyklopedi om livet för dialektens talare.

Anmärkning om stavningen

Det finns ingen etablerad stavning för dialekten. Alla forskare som skrev om den och anförde exempel använde sina egna stavningssystem. Jag har förklarat mina stavningsprinciper i detalj i »Sverigekontakt», N° 1 (2018). Bokstäverna *ā, ē, ī, ō, ū, ā, ē, ī* betecknar långa vokaler; *ā* uttalas på samma sätt som svenskt *a* i hand (men *ār* långt); *ō* och *o* uttalas alltid som *ō* i *ār*, *fāt*; *ū* och *u* som *o* i *bo*, *bott*; med *ī* och *ü* betecknas vokaler som uttalas som *u* i *hus*, *hund*, fast den korta *u*-vokalen i dialekten är öppnare och uttalas med framskjutna läppar. Med *d, t, n* betecknas samma ljud som svenska *rd, rt, rn*; *s* betecknar en konsonant som liknar tyskt *sch* i *Fisch*; *l* är »tjock» *l* (tungspetsen viks högt till gommen, sedan sänks den ner snabbt och vidrör alveolerna en gång); *ŋ* uttalas som *ng* i *sång*; *x* uttalas som tysk *ach-Laut*; *h, t, k* är oaspirerade; *g, j, t, j* uttalas alltid som *g + j, s + j, t + j* och aldrig som i standardspråket. Det finns ingen tonaccent i dialekten; med ' betecknas frasbetoning.

Text: Alexander Mankov (Institutet för språkvetenskap, Fyssländs vetenskapsakademi)

Kollektiv glömska och långa minnen

Utdöda språk och slutförvaring av kärnavfall

"Vet ni nu eller ej?" Spåkvinnan Valan ställer frågan i Völuspå i den poetiska Eddan: "Hör på mig, alla heliga ättlingar... att väl jag täljer forna öden, vad äldst jag minnes."

Ju ärsrikare man blir, desto tydligare avtecknar sig mönster och strukturer, egna och samhälleliga. Man lägger ut minneslångrevor, släktforskar, tittar på gamla foton, ser på program som Det sitter i väggarna och Antikrundan, läser dagböcker, biografier och historiska texter och romaner, allt för att försöka hålla kvar tidens minnen i svansen innan de försvinner ner i slukhål.

Hur många kan på rak arm namnen på sina förfäder fyra generationer bort, om de inte hänger i guldramar på salongsväggen eller har en sköld på Riddarhuset? Hur ofta talar man om dem i familjekretsen? Varför vet vi inte hur vanligt folk var klädda på 1600-talet eller kan läsa runor rakt av och förstå hållristningarna? Varför måste vi gissa ursprung och funktion för Stonehenge, Newgrange, Machu Picchu, Påskön, Ales stenar, Rökstenen och tro att allt var kult eller astronomiska tidsmaskiner?

Jag undrar hur framtiden kommer att läsa av resterna av rondeller, skyskrapekluster och sexfiliga motorvägar.

Varför blev inte kunskapen om hieroglyferna traderad genom välutbildade egyptiska generationer, utan det behövdes en slumpartat funnen trespråkig Rosettasten för att tolka dem efter 2000 år? Den Ptolemaios som lämnade stenen åt framtiden måste ha varit extremt smart och förtänksam. Han kunde varit konsult åt Vattenfall och deras mellanlagringsproblem.

Utifrån min förra text om det litterära kulturarvet och behovet av att hålla det levande som en gemensam fiktiv berättelse vidgar jag minnes- och framtidsförmedlingsproblematiken för ett samhälle. Vad vill – och måste – en nation, en civilisation komma ihåg och föra vidare av texter, tekniker, livsviktiga kunskaper. Riter, seder, organisationsmodeller, berättelser, musik, bilder håller samman en kultur, ett land, en region, och vi måste ha bra sätt att förmedla dessa likaväl som vunnen kunskap mellan generationer. Länge.

Några kulturer har varit duktiga i text och bild; islänningarna med Isländinga-

boken från 1100-talet och Landnamaboken från 1200-talet – båda med berättelser och namn från 800-talet. Normanderna med den 70 meter broderade Bayeuxtapeten och Domesday Book med Vilhelm Erövraren som bakgrund.

Många texter har först en lång muntlig tradition, rytmisk, välstrukturerad, med mnemotekniska knep, innan man kom på att det gick att formera tecken på lertavlor, sten, trä, vass, djurhudar och papper – Iliaden och Odysseen, myter, sagor, krönikor, sånger. Alex Haley åkte tillbaka till sin familjs hemby i Gambia i samband med romanen Rötter, fann byns muntliga traditionsberättare, och kunde i hans kronologiska flöde hitta perioden när slavskeppen kom.

De gamla grekerna, Platon och Aristoteles, hade tre olika minnesbegrepp episteme, den vetenskapliga kunskapen; den som så suveränt formuleras i Göteborgs universitets devis: tradita innovare, innovata tradere (Att förnya det överlämnade och lämna det förnyade vidare), techno, den praktiska; hantverksskickligheten, och frenesis, visheten. Den senare är dessvärre inte så frekvent.

Beträffande långvarig hantverkstradition, ofta familje- eller skråförmedlad, är min favorithistoria den om den italienske stuckatören Domenico Inganni, som 1918 som tonåring kom till Sverige för att med en morbror skapa stuckaturtak i biografier. Av svenska konstnärskollegor hörde han så småningom en kommentar om en av konsthistoriens förmenta stora tekniska mysterier: hur de pompejanska freskerna hade behållit sådan hårdhet och färgstyrka. Domenico, mycket förvånad: "Pompejanska fresker? Det har jag kunnat i tvåtusen år."

Vem äger ansvaret för sammanbindande och förklarande historia, vad måste vi komma ihåg och hur skickar vi information in i framtiden? Några samhälleliga strukturer finns förstås: Museer, bibliotek och arkiv är våra kollektiva minnen – därför är det så obeskrivligt hemskt när de förstörs, som i Alexandria och Sarajevo. Besvärligt är det också när man byter skriftsystem, alfabet, digital teknik. I vår tid har vi ett galopper-

ande problem med ständiga krav på uppgraderingar.

En del kunskap glöms bort eller sorteras ut, men återupptäcks, omtolkas, kan återanvändas som kunskapsbyggestenar eller teoretiska modeller: rysk formalism, Aristoteles, Linear B, didaktik. Några väntar på återfödelse: ett fungerande skolsys-

tem, kanske det peripatetiska, med rättvist betygssystem. Eller medeltida stadsplanering med mänskliga mått.

Och alla dessa glömda språk. De som kan förstås fast de inte talas: latin, gammalgrekiska, gotiska, sumeriska, sanskrit. Hebreiska som man återuppväckte. Men hundratals har inte varit skriftspråk. Vilket språk ska förmedla information som ska vara begriplig om tiotusentals år när nä-

snubblar över behållare med slutlagrat kärnbränsle? De meddelanden och tidskapslar som sänts ut i rymden sen 70-talet mot fjärran stjärnor och exoplaneter har använt sig av matematik, algoritmer, flera språk, morse, musik och bilder.

Tillbaka till hällristningarna!

Medan vi tänker vidare på informationsöverföringsproblematiken: vi borde minnesträna mera – berätta, sjunga. Vara rädda om det skrivna. Fixa en historisk manual som minnesbank – så många felaktiga beslut med katastrofala konsekvenser genom mänsklighetens historia skulle kunna undvikas – kan göras som en erfarenhetschecklista: gör så här så funkar det och blir bättre, gör så här så går det åt helstike; krig och miljöförstöring och klimatproblem och avdöda djurarter. Been there, done that.

Var lade jag nu glasögonen? Bilnycklarna? Telefonen? Madeleinekakan?

Text: Ulla Berglindh

Vi lotsar dig säkert i hamn. I alla väder.

Hos Sveriges största och äldsta stiftelseförvaltare är du i goda händer. Som kund får du tillgång till en bred expertis och unika kunskaper inom hela stiftelseområdet.

Kontakta oss på
Institutioner & Stiftelser
031-62 25 16
stiftelser.goteborg@seb.se

SEB

Du eller Ni? Hur tilltal kan engagera

Språkfrågor kan engagera på många olika sätt och även utlandssvenskar brukar vara intresserade av sådana. Olika faktorer spelar in i en persons språkuppfattning och några faktorer kan vara om man har bytt land och hur länge man redan bott utomlands. Nyordslistan som publiceras i slutet av varje år brukar ofta få uppmärksamhet av utlandssvenskar som har en annan kontakt med det svenska språket. Ett annat ofta diskuterat ämne är tilltal: du eller ni? Nyligen lade Språktidningen ut en enkät om vad man tycker om att bli niad. Detta diskuterades livligt i olika forum av boende i Sverige såväl

I början av januari lade Språktidningen alltså ut en enkät på dess sociala kanaler (Facebook och Twitter) med frågan "Vad tycker du om att bli niad? Borde vi nia mer eller mindre i svenskan? Hjälpt oss gärna med en kommande artikel genom att besvara vår enkät om ni-tilltal." Detta gav upphov till många kommentarer inte bara i Språktidningens egen Facebook-grupp utan även i många andra forum. I Språktidningens forum verkar de flesta kommentarerna ha skrivits av personer som bor i Sverige. De flesta som kommenterade där var ense om att det som förmodligen är tänkt som hövlighet av personer som jobbar t.ex. i restaurangbranschen, nämligen att nia en kund, anses som opassande. En kvinna skriver t.ex.: "Niandet signalerar hierarki och klasskillnad och förstärker ett vi och de-tänk. Niandet passar verkligen inte ihop med dagens strävan efter jämlikhet och alla människors lika värde!" En annan person skriver: "Språk handlar inte enbart om ord och grammatik utan kodifierar även tankesystem och värderingar. Vi svenskar tror på jämlikhet, vill vara personliga och ogillar hierarkier. Därmed passar inte niandet in oavsett om det skulle vara avsett att vara artigt. Artighet handlar om hur du behandlar eller tilltalar någon i övrigt. Inte om vilket pronomen du använder. Därmed tycker jag artighet som ett argument för niande är okunnigt." Många i forumet anser att niandet skapar avstånd och de vill inte tillbaka till en situation som den äldre generationen hade det, med Ni och ofta titel till. En del personer skriver att de inte störs av att bli niade. Överlag tycks det dock som att majoriteten är emot.

Utlandssvenskars åsikter

Hur ser då utlandssvenskar på detta? Här uppvisar debatten en större mångfald. En del bor i länder där det nias, t.ex. Tyskland eller fransktalande länder, och även det nya språket och kulturen påverkar ju ens uppfattning. I SMUL:s (svenska som modersmål utomlands) Facebook-forum väcker detta ämne stort intresse. Överlag tycks

de flesta vara emot niande. Även här förs tankar om att ett niande ger intryck av olika klassamhällen och det är inget som önskas. Sedan förs även pragmatiska argument fram, som att det är svårt att komma ihåg vem man duar och vem man inte har kommit så långt med. Om man bor i ett land där det nias verkar tendensen vara att man har lite större förståelse för niandet, även om det inte är speciellt önskat. Många berättar att det nias i arbetslivet, där man ska ha koll på olika titlar, men att när man möter personer i privatlivet så blir det snabbt du. En person skriver dock att hen fördrar det svenska sättet: "Jag tycker att det är befriande att kunna dua alla och inte behöva veta människors utbildningar och titlar".

Bruket i skolan i olika länder tas upp. I vissa länder ska barnen använda sig av lärarens efternamn och nia, ibland ska även en titel användas, exempel från t.ex. Grekland och Tjeckien ges. Även exempel från Australien ges, med en mer avslappnad attityd där hälsningen "Gday mate hows it gaaaawing?" av en rektor på en skola kan följas med en klapp på axeln. En del berättar även om hur svårt det kan vara att anpassa sig till duandet när man flyttar hem till Sverige igen.

Många berättar även om chockupplevelser när de är i Sverige: "Blev niad i Sverige av ungdomar i servicejobb sist jag var hemma. Jag blev chockad och jätteirriterad!"

Olika kriterier spelar in

De oskrivna reglerna om niandet i olika språkkulturer upplevs som svåra att tyda när man kommer utifrån. Det kan skilja sig rätt mycket åt vem och när man ska nia utifrån olika faktorer. Självt har jag kontakt med två kulturer där man niar, i Tyskland (där vi bor) och Spanien (där jag har bott och som är min mans hemland). I tyskan liksom i spanskan niar man oftast först när man lär känna någon. Enligt min erfarenhet går man dock snabbare över till "tú" (du) i spanskan än man gör i Tyskland, även om det finns undantag, speciellt i den äldre generationen. Min spanska svärmor t.ex. niade hennes svärmor av respekt ända tills

den senare dog. Här i Tyskland känns det även som att reglerna är snärigare. När kan man egentligen gå över till "du"? Jag har hört olika oskrivna regler och kriterier för när man kan börja dua. Ålder är absolut en faktor, men även kön, rang, situation och region spelar in. Jag jobbar på en högskola i södra Tyskland och där skulle man t.ex. aldrig dua en professor om inte personen i fråga erbjuder det. I andra delar av Tyskland eller i t.ex. Österrike kan det dock gå snabbare. En del personer i den yngre generationen i en mer progressiv stad som t.ex. Hamburg kanske aldrig niar personer men blir inte "halshuggen" för det som man skulle bli här. Allteftersom åren har gått har jag själv börjat känna mig lite mer säker i detta, och åldern gör det även lite lättare. Som lite äldre kvinna och med en doktorstitel uppfyller jag många av kriterierna som gör att man får erbjuda ett du-tilltal, och det utnyttjar jag alltså oftast. Jag kan även utnyttja "Sverigebonusen" – "i Sverige gör vi så". Men kan-slern (universitetsdirektören) på vår högskola, som började dua sin kollega rektorin först efter ca ett års samarbete vågar jag mig inte på att förslå något sådant ... Om någon niar mig när jag är i Sverige och jag är den enda personen där kommer jag dock inte att sluta svara "Vilka ni? Jag är ju själv här" för niande för mig passar inte in i den svenska kulturen.

Text: Monica Bravo Granström

Har du erfarenhet av flerspråkighet?

Om du har det så finns möjligheten att skriva om dina erfarenheter i vår spalt Samspråk om flerspråkighet. Man kan skriva på många olika sätt, mer faktabetonat eller mer kåserande, kortare eller längre, och man kan få redigeringshjälp om det behövs. Man kan även skriva om sig själv, sina barn eller barnbarn, eller man kan presentera en skola, klubb eller region där flerspråkigheten frodas. Det är ju det som är viktigt här: att lyfta fram nyttan och glädjen av att kunna flera språk och språkliga varieteter. Det är viktigt att uppmuntra barn och unga människor att skaffa sig en så bred språklig repertoar som möjligt. Då öppnas med ens många dörrar. Hör av dig till Monica Bravo Granström: contact@monicabg.com om du vill skriva något. *Monica Bravo Granström har doktorerat vid lärarhögskolan PH Weingarten i södra Tyskland med avhandlingen "Läsförståelse i flerspråkiga miljöer".*

Sparreviken

Alice Schönström och hennes kusin Simone

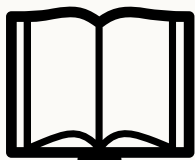
Jag och min kusin Simone älskar Sparreviken. Vi var där tillsammans i somras. Sommaren innan var jag där med min storebror Adam. Han tyckte också att det var jätteroligt på Sparreviken. Första året bodde jag i stugan Koster och andra sommaren i Nya Elfsborg. I stugan Nya Elfsborg var vi åtta barn och alla var väldigt roliga.

Klockan åtta på morgonen ringde klockan och vi sprang i våra tofflor till flaggstängerna. Vi ställde oss i raka tysta led. Två barn från varje stuga fick hjälpa till att hissa flaggorna. Det ledet som var rakast och tystast fick gå först in i matsalen för att äta frukost.

En dag gick vi på hajk en kilometer in i skogen. När vi kom fram började vi sätta upp vindskydden. Vi tände en stor brasa och grillade hamburgare med bröd till middag. Till efterrätt grillade vi banan med choklad och marshmallows. Det var gott!

Vi paddlade kanot, seglade, badade och lekte lekar hela dagarna på Sparreviken. Det var riktigt roligt. Jag hoppas att lägret blir av i sommar för jag vill verkligen åka dit igen.

Text: Alice Josid Schönström, 10 år, bosatt i Sant Cugat (Barcelona)

RECENSION

Trappa upp din svenska

Enligt författaren till *Trappa upp din svenska* (244 sidor plus digitalt material) Sonja Josefsson är boken ett läromedel för elever som läser SVA GRUND via vuxenutbildningen och är anpassad till kursplanen för Svenska som andraspråk, grundläggande nivå för Komvux. Den är byggd på genrepedagogiken enligt cirkelmodellen och lär eleverna gemensamt att skriva texter i sex olika genrer: beskrivande, berättande, återgivande, argumenterande, förklarande och instruerande. För att skapa de bästa förutsättningarna för ett varierat och lustfyllt lärande består *Trappa upp din svenska* av en tryckt elevbok samt ett digitalt material med hela boken inläst med autentiskt tal och en mängd interaktiva, självriktade övningar.

Cirkelmodellen består av fyra inlärningsfraser.

Fas 1: Bygga upp kunskap om ämnesområdet.

Här ligger fokus mest på textens innehåll. I den här fasen läser eleverna olika exempeltexter för att bekanta sig med den specifika

genren och skapa en bank med expertord som är kopplade till varje genre.

Fas 2: Skaffa förebilder inom genren.

Vilket betyder att eleverna arbetar med olika exempeltexter från fas 1 och analyserar dem på djupet, för att få mer information om karakteristiska drag för den aktuella genren (syftet, strukturen, kännetecknande tempus som huvudsakligen används i denna typ av text samt ämnesspecifika ord som t.ex. tidsadverbial och preteritum i en beskrivande text).

Fas 3: Skriva gemensam text.

Eleverna börjar forma egna texter tillsammans med varandra eller med lärare.

Fas 4: Skriva en egen text eller eget tal.

Cirkelmodellen används som en pedagogisk modell för arbete med olika texter inom dessa genrer och inkluderar samtal, diskussioner, samarbete och egen produktion.

Trappa upp din svenska består av tolv kapitel, varav tre handlar om beskrivande texter. De andra genrererna är presenterade i två

kapitel var förutom den instruerande genren som är presenterat i ett. I varje kapitel lär man nya ord, övar på olika grammatiska moment och tränar sig att analysera texter, samt lär sig nya så kallade expertord. Varje kapitel avslutas med en självskattning.

Med sin stöttande struktur ger *Trappa upp din svenska* eleverna en trygg guidning genom skrivuppgifter, läsförståelseövningar och muntliga aktiviteter.

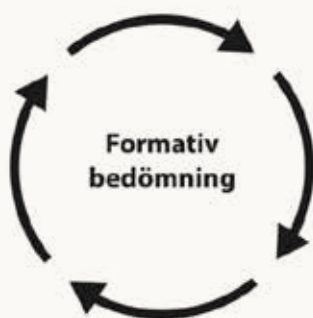
Vid läsandet av boken står det klart att läromedlet inte är användbart för nybörjare, det behövs åtminstone B2-nivå för att kunna jobba med det. Bland ganska komplicerade texter förklaras vad punkt, kommatecken eller utropstecken betyder – något som jag blir jag milt sagt förvånad över. Sådan saknad av konsekvens märker jag ofta – man förklarar vad ett substantiv eller adjektiv är, övar på substantivets plural, men samtidigt förekommer information om språkets struktur, meningsbyggnad, språkliga strategier på ett mer vetenskapligt sätt. Trots det vill jag berömma Resursbanken som finns i slutet av boken. Dit ska man vända sig om man vill friska upp sina kunskaper, där finns goda möjligheter till repetition av viktiga delar inom svensk grammatik – allt om ordklasser, satsdelar, verbens tempus med mera.

Läs mer på www.studentlitteratur.se. Därmed vill jag önska alla kollegor ett inspirerande och mycket roligt studieår!

Text: Ieva Krūmiņa, svensklärare från Lettland

Fas 4
Tala eller skriva
en egen text

Fas 3
Skapa eller skriva
en gemensam text

Fas 1
Bygga upp kunskap
om ämnesområdet

Fas 2
Studera texter inom
genren för att få
förebilder

Nutidsorientering

Följde du med vad som hände i Sverige vintern 2020/2021?

1. Sverige överraskade ordentligt i handbolls-VM i Egypten i januari och tog silver. Vem vann VM?

- A. Frankrike
- B. Danmark
- C. Spanien

2. Fettisdagen inträffade 16 februari och denna dag säljs det cirka 6 miljoner semlor i Sverige. Vad kallas denna "nya" typ av semla?

- A. Chokladsemla
- B. Semmelwrap
- C. Cronut-semla

Bild: Mr Cake

3. Vaccinering mot covid-19 har påbörjats i Sverige. Den ska ske i viss ordning – man talar om olika faser. Vilka ska bland annat få vaccin i Fas 2?

- A. Boende inom äldreården och personer med hemtjänst
- B. Alla över 65 år
- C. Personer med sjukdomar som innebär ökad risk

4. Kyndelsmässodagen inträffar alltid 2 februari. Vad betyder ordet kyndel?

- A. Ljus
- B. Synd
- C. Gud

5. Miljöpartiet har fått en ny talesperson efter Isabella Lövin. Vad heter hon?

- A. Rebecka Le Moine
- B. Annika Hirvonen
- C. Märta Stenevi

6. Det finns planer på att göra en dramaserie om Sveriges kung. Vilket bolag står bakom dessa planer?

- A. TV4
- B. SVT
- C. BBC

7. Det talas en hel del om den svenska filmen *Pleasure*. Vad handlar den om?

- A. Bergsbestigning
- B. Porrfilmsindustri
- C. Godistillverkning

8. Nyord kan vara kul och visar vad som är nytt i samhället och vad människor talar och skriver om. Under 2020 dominerade förstås ord med anknytning till pandemin. Men vad betyder nyordet *kanskeman*?

- A. En person vars könstillhörighet är oklar
- B. En man som inte vill engagera sig fullt ut i ett förhållande
- C. En på alla områden osäker man

9. Sarah Sjöström är Sveriges och kanske världens mest framgångsrika simmerska just nu. Hon opererade armbågen i början av februari. Vad berodde det på?

- A. Hon halkade på en isfläck och slog i armbågen.
- B. Hon hade genom hård träning fått en så kallad tennisarmbåge.
- C. Hon slog i armbågen i simbassängens kavel.

10. Svensken Nils van der Poel är tämligen okänd för de flesta, men blev i februari betydligt mer känd efter att ha vunnit två VM-guld i sin idrott. I vilken idrott tävlar han?

- A. Skidskytte
- B. Skridsko
- C. Backhoppning

11. Northvolt håller på att byggas utanför Skellefteå. Fabriken blev extra omtalad i februari då många arbetare där fick covid-19. Men vad ska så småningom tillverkas i Northvolt?

- A. Traktorer
- B. Stålprodukter
- C. Batterier

12. Hur många invånare ungefär hade Göteborg 2020?

- A. 450 000
- B. 600 000
- C. 800 000

Foto: Johanna Lundberg

13. En tämligen okänd skidåkare startade VM i nordisk skidsport i Oberstdorf i Tyskland, med att vinna två guldmedaljer. Vad heter hon?

- A. Jonna Sundling
- B. Maja Dahlqvist
- C. Linn Svahn

14. Det har varit kallt i Sverige i februari. Meteorologerna talar om flera nationella isdygn. Vad är ett nationellt isdygn?

- A. Med nationellt isdygn menas att temperaturen inte överstiger 0,0°C under dygnet någonstans i Sverige
- B. Med nationellt isdygn menas att temperaturen inte överstiger -5,0°C under dygnet i Sverige
- C. Med nationellt isdygn menas att temperaturen inte överstiger 0,0°C under dygnet i Götaland och Svealand

15. Varifrån kommer ordet *semla* och vad betyder det?

- A. Från ryskans *semlovich* som betyder bulle
- B. Från samiskans *semiku* som betyder god
- C. Från latinets *simila* som betyder vetemjöl

Skicka de rätta svaren till Sverigekontakt, Box 53066, 40014 Göteborg senast 15 maj. Du kan också mejla svaren till lars.bergman@sverigekontakt.se. Bokpris till de tre först öppnade rätta svaren.

Lösning till nutidsorienteringen nr 4, 2020 var: 1B, 2A, 3C, 4A, 5C, 6A, 7B, 8C, 9A, 10B, 11B, 12A, 13C, 14B, 15A.

- Pristagare:
- Lisbeth Reymont, Australien
- Ragnhild Berntsson-Laskowski, Sverige
- Tony Bray, England
- GRATIS!

EN VÄRLD AV MÖJLIGHETER

- *Svensk grundskola och svenskt gymnasium*
- *IB Middle Years Programme, IB Diploma Programme, IB Career-related Programme*
- *Ekonomiprogrammet med svensk läroplan erbjuds även tvåspråkigt, engelska/svenska*

NYHET
IB CP Business &
Hospitality
Management

Skolan ligger i Sigtuna vid Mälarens strand, med närhet till Arlanda flygplats och Stockholm. Eleverna bor och studerar i en naturskön, historisk och trygg miljö. På SSSL har vi stor erfarenhet av utlandssvenska elever, svenska som modersmål är inte ett krav.

FLEXIBELT BOENDE

Det är viktigt för oss att möta familjers olika behov och vi vill satsa på en utveckling och en framtid där SSSL är det självklara valet av skola.

Därför erbjuder vi nu fler alternativ för vårt internatboende:

- Heltidsinternat - för er som bor långt bort
- SSSL Traditionellt internat - res hem vissa helger
- Veckointernat - res hem varje helg

UPPTÄCK SSSL

Vill du träffa våra lärare och våra elever? Och få en glimt av livet som internatelev på SSSL?

Kom på digitalt Öppet hus!

www.sshl.se/oppet-hus

Det finns även möjlighet för internat-intresserade familjer att göra besök under säkra former, provbo eller boka en virtuell visning via videolänk.

www.sshl.se/visit

www.sshl.se/provbo